

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Fresesteologi i konfirmantundervisning

En analyse av konfirmantlærer­veiledninger med henblikk på
forsoningsmodeller. Hvordan kan fresesteologi yte ressurser for konfirmanters
livstolkning?

Mirjam Håland

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Graff-Kallevåg

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5065: Masteroppgave i teologi (30 ECTS), høst 2020

Antall ord: 23 816

Forord

Takk til Kristin for god og lærerik veiledning! Takk for tydelige tilbakemeldinger, gode tips til litteratur, og hjelp til å trekke spennende linjer. Og takk til Marte som har lest korrektur!

Takk til Marianne for alle spennende og utforskende samtaler om frelsesteologi! Og takk til Helene og Johannes, det har vært hyggelig å ha dere i ryggen! Tross svært få folk på skolen, har vi vært en god nok gjeng til å ikke kjenne seg alene i master-livet, det er jeg glad for.

Takk til andre medstudenter på MF, for moro, show, lunsjpauser, kor og gode samtaler opp gjennom åra! Jeg håper studiehverdagen snart kommer tilbake til «normalen», så læringsmiljøet og det sosiale livet på MF kan blomstre videre.

Takk til pappa for at du har diskutert teologi med meg, og takk til mamma som har lært meg viktige ting om formidling. Dere er begge forbilder i jobbene deres og i livet generelt.

Takk til Håkon, for at jeg alltid helst vil hjem til deg. Du har vært en grunnleggende motivasjon for god rutine!

Til slutt, takk til familie og venner som har heia på meg! Og takk til alle som har spurt meg om min masteroppgave og hørt meg fortelle om den! Flere av dere har mint meg på hvordan troen ikke alltid søker kognitive forklaringer.

Sammendrag

I denne masteravhandlingen undersøker jeg hvordan frelsesteologien kan yte ressurser for konfirmanter livstolkning i dag. Dette gjør jeg ved å analysere fire ulike lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den norske kirke, ved hjelp av hermeneutisk tekstanalyse. Jeg bruker Ted Peters' forsoningsmodeller som analysekategorier, og analyserer lærerveiledningene for å se hvilke perspektiver fra disse forsoningsmodellene som er vektlagt. Min analyse viser at det er tre av Peters seks forsoningsmodeller som blir særlig vektlagt i lærerveiledningene: eksempelmodellen, seierherremodellen og satisfaksjonsmodellen.

Videre utgjør også Peder Gravems livstolkningsbegrep en sentral del av avhandlingens teoretiske rammeverk. Hans arbeidsdefinisjon av livstolkning lyder: «Livstolkning er at vi prøver å finne mening i vår erfaring av livet og verden.»¹ På bakgrunn av denne definisjonen analyserer jeg også lærerveiledningene med tanke på hvordan perspektiv fra forsoningsmodellene relateres til ungdommers livserfaring.

I drøftingen diskuterer jeg hvordan forsoningsmodellene som blir vektlagt kan yte ressurser for livstolkning. Dette gjør jeg ved å drøfte hvordan ulike perspektiv fra forsoningsmodellene kan knyttes til ungdommers erfaring av livet. Her viser jeg hvilke perspektiv som potensielt kan yte ressurser for livstolkning, og hvilke perspektiv som kan være vanskelig å relatere seg til.

Videre drøfter jeg hvordan man i konfirmantundervisningen bør forholde seg til de problematiske og uforståelige sidene ved fortolkninger av Jesu død og oppstandelse. Jeg konkluderer med at å formidle korset som mysterium har potensiale til å yte ressurser for konfirmanter livstolkning. Dette tar høyde for bibelens mangfoldige forståelse av Jesu død og oppstandelse, i tillegg til at det kommuniserer at Jesu død og oppstandelse ikke er noe den menneskelige tanke fullt ut kan forstå. Korset presentert som mysterium gir også konfirmanter mulighet til å selv vektlegge det motivet på Jesu død og oppstandelse som de finner mest mening i.

¹ Gravem, «Det meningssøkende menneske», 237.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Bakgrunn og motivasjon	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Avgrensning og begrepsavklaring	3
1.4	Tidligere forskning på temaet	4
1.5	Materiale	5
1.6	Kort om teori	7
1.7	Metode	7
1.7.1	Metodologiske refleksjoner	7
1.7.2	En to-trinns metode	9
1.8	Disposisjon	11
1.9	Målsetting og relevans	12
2	Teori	12
2.1	Frelsesteologi og forsoningsmodeller	12
2.1.1	Innledende om bruk av frelsesteologi	12
2.1.2	Frelsesteologi i den lutherske tradisjon	13
2.1.3	Forsoning som begrep	14
2.1.4	Gustaf Aulén: En tredelt typologi	15
2.1.5	Ted Peters: Seks frelsesveier	16
2.1.6	Kathryn Tanner – inkarnasjonsmodellen	20
2.1.7	Operasjonalisering av forsoningsmodellene i min avhandling	20
2.2	Perspektiver på livstolkning	21
2.2.1	Livstolkning som et sentralt begrep i Den norske kirkes trosopplæring	21
2.2.2	Gravems forståelse av livstolkning	22
2.2.3	Livstolkningens kriterier	23
2.2.4	Livstolkning konstrueres sosialt	24
2.2.5	Bruk av livstolkning som begrep i fagdisiplin	24
2.2.6	Forankring for gudstro	25
2.2.7	Operasjonalisering av teori om livstolkning	26
3	Analyse	27
3.1	Delta Lærerveiledning	27
3.1.1	Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?	27
3.1.2	Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?	30
3.2	Nøkler til livet: «Hvorfor døde Jesus på korset?»	31
3.2.1	Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?	32
3.2.2	Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?	35
3.3	Jakten på sammenhengen – Bibelifokus	36
3.3.1	Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?	36
3.3.2	Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes liv?	38
3.4	Konfirmanbibelen lærerveiledning	39
3.4.1	Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?	40
3.4.2	Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?	42
3.5	Hvilke mønstre har jeg sett?	44
3.5.1	Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?	44

3.5.2 Forsoningsmodeller som ikke blir vektlagt.....	45
3.5.3 Andre perspektiver på Jesu død og oppstandelse.....	45
3.5.4 Korset presentert som mysterium	46
3.5.5 Hvor blir det problematiske av?.....	46
3.5.6 Hvordan knyttes livserfaring til forsoningsmodellene?	47
3.6 Avslutning av analyse	48
4 Drøfting.....	48
4.1 Forsoningsteologi relatert til erfaring.....	49
4.1.1 Å legge til rette for livstolkning	49
4.1.2 Generasjon prestasjon?	50
4.1.3 Seierherremodellen i relasjon til ungdommers livserfaring	50
4.1.4 Eksempelmodellen i relasjon til ungdommers livserfaring.....	51
4.1.5 Satisfaksjonsmodellen i relasjon til ungdommers livserfaring	54
4.1.6 Andre perspektiv med potensielle ressurser.....	56
4.1.7 Sammenkoblingen av forsoning og livserfaring	57
4.2 Hvordan kan frelsesteologi brukes i konfirmandundervisningen?	57
4.2.1 Kravet om indre sammenheng i livstolkning	57
4.2.2 Ingen forsoningsmodeller kan brukes ukritisk.....	58
4.2.3 En teologi som forstyrrer og utvider	58
4.2.4 Forsoningens mange motiv	59
4.2.5 Begrunnelse for presentasjon av korset som mysterium.....	59
4.2.6 En bevisst formidling av frelsesteologi.....	60
5 Oppsummering og konklusjon.....	61
Litteratur	64

1 Introduksjon

1.1 Bakgrunn og motivasjon

Jeg vil starte med et sitat fra *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke*: «Trosopplæringen skal dermed alltid ha et fokus på det mest sentrale i kristen tro: Gud har vist sin kjærlighet ved å sende sin sønn Jesus Kristus for å dø for våre synder og forsoner alle mennesker og verden med seg selv.»² Her er det definert hva som er det mest sentrale i kristen tro; det har noe med Jesu død gjøre. Jesu død og oppstandelse spiller en grunnleggende rolle i kristen tro, og har gjort det helt siden Jesu tid. I Bibelens evangelier så er ca. en tredjedel av kapitlene viet til Jesu dager i Jerusalem, der Jesus ble korsfestet og stod opp ifølge evangeliene. Og Paulus skriver i 1 Korinterbrev 15,14: «Men er ikke Kristus stått opp, da er vårt budskap tomt, og deres tro er også tom.» Helt siden urkirken har Jesu død og oppstandelse blitt tolket som en hendelse med grunnleggende betydning for menneskers frelse innenfor den kristne troen.

Min antagelse er at frelsteologi kan være vanskelig å forstå, fordi språket som brukes om temaet frelse er langt unna det språket som mennesker i dag bruker til hverdags. Ord som synd, forsoning, offerlam og rettferdiggjørelse, er ord som i teologien knyttes til temaet frelse, men som de fleste mennesker ikke bruker til hverdags. Jeg er nysgjerrig på hvordan frelsteologien kan være meningsfull for ungdommer som lever i dag. Grunnen til at jeg har valgt ungdommer og konfirmantundervisning som mitt forskningsfelt, er fordi konfirmasjon fortsatt står sterkt som tradisjon i Norge, til tross for synkende tall. I 2018 var det 56 % av landets ungdommer som valgte å konfirmere seg i Den Norske Kirke.³ I konfirmasjonstiden får kirken mulighet til å formidle den kristne tro, og ungdommene får mulighet til å reflektere rundt hva de selv tror på. Hvis det som skjer på korset er av grunnleggende betydning for den kristne tro, så mener jeg at det må formidles og forklares på en god måte, særlig til ungdommer som kanskje ikke har reflektert så mye rundt dette før konfirmasjonstiden. Min motivasjon for denne forskningen er et ønske om god og forståelig formidling av frelsteologi til ungdommer. Kan teologiske tolkninger av Jesu død og oppstandelse få betydning for ungdommers livstolkning i dag?

² *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke*, 13. Fremover vil jeg bruke følgende kortformen på tittelen når jeg i teksten henviser til denne kilden: *Plan for trosopplæring*.

³ Statistisk Sentralbyrå. «Kirkekonfirmasjon synker i popularitet.»

1.2 Problemstilling

I denne masteravhandlingen er temaet frelsesteologi, nærmere bestemt hvilke forsoningsmodeller som kommer til uttrykk i konfirmantlærerveiledninger. Frelsesteologi rommer mange undertemaer, og jeg vil fokusere på forsoning som et sentralt undertema. Jeg skal redegjøre for ulike teologiske modeller for forsoning, og deretter analysere utvalgte lærerveiledninger som brukes i Den Norske Kirke for å finne ut hvilke forsoningsmodeller som vektlegges der. Jeg vil drøfte hvordan ulike forsoningsmodeller formidles på best måte til konfirmanter, og hvordan de kan formidles på en måte som gir mening for konfirmantene. Min problemstilling er:

Hva kjennetegner frelsesteologien i utvalgte lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den Norske Kirke, og hvordan kan frelsesteologi yte ressurser for konfirmanterens livstolkning i dag?

Min problemstilling har altså to deler:

1. *Hva kjennetegner frelsesteologien i utvalgte lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den Norske Kirke?*

Dette spørsmålet er rettet mot analysen av lærerveiledningene. Med «lærerveiledning» mener jeg bøker og tekst som blir brukt som ressurs for konfirmantundervisning i Den Norske Kirke av dem som underviser konfirmanter. I min analyse benytter jeg meg av to forskningsspørsmål: 1. Hva slags forsoningsmodeller vektlegges i lærerveiledningene jeg analyserer? 2. Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommens livserfaring? Denne analysen kan hjelpe meg til å svare på den neste delen av problemstillingen:

2. *Hvordan kan frelsesteologi yte ressurser for konfirmanterens livstolkning i dag?*

Denne delen av problemstillingen kommer jeg til å svare på i drøftingsdelen. Jeg har en vid forståelse av ressurs som noe som kan brukes i ungdommers livstolkning. Jeg bruker et livstolkningsbegrep definert av Peder Gravem: «Livstolkning er forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av en helhetlig meningssammenheng.»⁴ Jeg benytter meg også av Gravems kriterier knyttet til etterprøving av helhetlige livstolkninger. Gravems teori knyttet

⁴ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 249.

til livstolkning presenterer jeg i et eget teorikapittel. Min oppgave befinner seg i skjæringspunktet mellom systematisk og praktisk teologi, noe jeg kommer tilbake til senere.

1.3 Avgrensning og begrepsavklaring

I min problemstilling bruker jeg begrepet «frelsesteologi». Når jeg bruker ordet «frelse», henviser jeg til den kristne forståelsen av frelsen. «Frelse» er et begrep som blir diskutert i min masteravhandling. Frelsesteologien er kompleks, og berører mange forskjellige temaer. Min masteravhandling er begrenset til det som tradisjonelt kalles «forsoningslære», som jeg kommer til å omtale som «ulike modeller for forsoning» eller «forsoningsmodeller». Grunnen til at jeg bruker begrepet «forsoningsmodell», er fordi Ted Peters, som er sentral i teorien for denne avhandlingen, bruker dette begrepet i sin presentasjon av ulike forståelser av forsoningen.⁵ Forsoningslæren er et tema innenfor frelsesteologien, noe jeg kommer tilbake til i teorikapittelet om frelse. Med *forsoning* mener jeg det som skjer når den ødelagte relasjonen mellom Gud og menneske blir gjenopprettet. I noen forsoningsmodeller er det ødelagte ved relasjonen mer å forstå som en brist enn et konkret brudd, så mer nyansert kan man si at forsoningen handler om de konsekvenser Jesu død og oppstandelse får for forholdet mellom mennesker og Gud.⁶ Hvordan dette skjer er ulikt i de modellene jeg bruker.

I min avhandling analyserer og drøfter jeg frelsesteologi innenfor konteksten av konfirmantundervisning i Den norske kirke, heretter forkortet til Dnk. Grunnen til at jeg har valgt Dnk er fordi det er denne kirken jeg har erfaring med, og det er der jeg har tenkt til å arbeide i framtiden. Når jeg sier *konfirmantundervisere* mener jeg de som har ansvar for konfirmantundervisningen, og i Dnk er dette stort sett en prest, kateket eller ungdomsarbeider. Grunnen til at jeg har valgt å kalle det jeg analyserer for «lærerveiledninger», er fordi jeg mener det er det mest presise ordet for analyse materialet mitt. Andre forskere jeg henviser til senere har brukt ordet «konfirmantbøker», men to av tekstene jeg analyserer står ikke direkte i en konfirmantbok. To av lærerveiledningene jeg analyserer har «lærerveiledning» i sin tittel, og dette er et dekkende ord for materialet jeg analyserer.

I denne avhandlingen har jeg valgt å begrense meg til å se på ressurser til livstolkning, og mer presist vil jeg se på hvordan det kognitive ved frelsesteologi kan være en ressurs for

⁵ Peters, *God: The World's future*, 396.

⁶ Hegstad, *Gud, verden, håpet*, 151.

konfirmantene til å tolke og forstå seg selv og verden rundt seg. Jeg fokuserer altså på hvilke kognitive ressurser som finnes i frelsesteologi.

1.4 Tidligere forskning på temaet

Temaet frelse er et mye diskutert tema innenfor kristendommens historie, min presentasjon av forsoningsmodeller senere i denne oppgaven viser dette. Hovedkilden til den kristne forståelsen av frelsen er Bibelen, og det finnes tekster i Bibelen som belyser betydningen av Jesu død og oppstandelse på veldig forskjellige måter. Dette er sannsynligvis årsaken til at man per i dag ikke har kommet til enighet om én tolkning av frelsen og forsoningen som kan defineres som mest rimelig eller sannsynlig.⁷ Betydningen av Jesu død og oppstandelse debatteres fortsatt den dag i dag. For eksempel så diskuterte Asle Eikrem og Harald Hegstad dette i 2019. Eikrem konkluderer i sin bok *God as Sacrificial Love* med at Jesu død ikke bør forstås i offerkategorier.⁸ Eikrems argumentasjon gjør at Hegstad kritiserer han for å la koherens overskygge autentisitet i kristen og bibelsk forstand.⁹ Dette er et eksempel på spenninger som kan oppstå i debatten om frelse og forsoning, og det viser at det fortsatt foregår faglige diskusjoner og forskning på temaet.

Ifølge Stephen Bevans er all teologi å forstå som kontekstuell, uansett hvor bevisst eller ubevisst en teolog er selve kontekstualiseringen.¹⁰ Men det finnes i teologien en ny oppmerksomhet på betydningen av Jesu død og oppstandelse i eksplisitt relasjon til bestemte kontekster. Et eksempel på dette er boken *Cross Examinations*, der ulike teologer skriver om korsets betydning i lys av ulike, bestemte kontekster.¹¹ I denne oppgaven drøfter jeg hvordan korset kan forstås i en bestemt kontekst: konfirmantundervisning. Dette har jeg ikke funnet noen spesifikk forskning på, og jeg tror det er et tema som kan oppleves relevant ute i praksis.

Det er flere som har forsket på frelsesteologi i praksis. Blant annet har Jorunn Tetlie Larsen skrevet en masteravhandling med navnet *Frelsesfortolkninger i luthersk dåpsteologi*, hvor hun bruker Ted Peters' forsoningsmodeller for å analysere hva som kjennetegner frelsesteologien i Den Norske Kirkes dåpsliturgi.¹² Hennes forskning har noen fellestrekk med

⁷ Jenson, *Systematic theology*, 186.

⁸ Hegstad, «Var korset nødvendig?», 41.

⁹ Hegstad, «Var korset nødvendig?», 41.

¹⁰ Bevans, «Models of contextual theology», 200.

¹¹ Trelstad, *Cross Examinations*

¹² Larsen, *Frelsesfortolkninger i Luthersk dåpsteologi*.

min forskning, for jeg kommer også til å bruke Ted Peters sine modeller for forsoning for å analysere hva som kjennetegner utvalgte dokumenter. Caroline Vesterberg har skrevet en masteroppgave med navnet «*Hvordan responderer konfirmanter på kirkens påskefortelling?*», en kvalitativ studie av konfirmasjonsundervisning tilknyttet påskefortellingen. Denne forskningen har en kombinasjon av temaer som ligger tett på mine; konfirmanter og påskefortellingen, men mens hun fokuserer på det narrative ved påskefortellingen, fokuserer jeg på teologien som springer ut fra påskefortellingen.

Det finnes også tidligere forskning på konfirmantbøker, blant annet har Elisabeth T. Johnsen sammen med tre daværende teologistudenter analysert tre konfirmantbøker i artikkelen «Fra katekisme til liberal pietisme. Konfirmantbøker anno 2015» som finnes i *Prismet* 2018.¹³ Tre av de samme konfirmantbøkene bruker jeg som analysemateriale. Forskjellen er at mens Johnsens artikkel gir en slags overblikksanalyse av konfirmantbøkene i sin helhet, gjør jeg en analyse av spesifikke sider som har frelsesteologi som tema. I samme utgave av *Prismet* har Bernd Krupkas skrevet artikkelen «Med rom for flere stemmer? En kritisk analyse av tre nye læreverk for konfirmantundervisning i Den Norske Kirke».¹⁴ Denne artikkelen analyserer tre av de samme konfirmantbøkene jeg skal analysere ved hjelp av lærebokanalyse. I sin gjennomgang av konfirmantbøkene, skriver han også et avsnitt om hva hver bok sier om Jesus, og kommer så vidt innom hvordan frelsesteologi formidles.¹⁵ Her skriver han altså noe om det jeg går mer i dybden av.

1.5 Materiale

Til min avhandling har jeg valgt å analysere lærerveiledninger som brukes som ressurs for konfirmantundervisere i Dnk. Formålet med å analysere lærerveiledninger brukt i Dnk er å finne ut hva slags forsoningsmodeller som faktisk brukes i konfirmantundervisning, og hvordan de brukes. På denne bakgrunn vil jeg så drøfte hvordan frelsesteologi kan brukes på en måte som kan gi ressurser til livstolkning for ungdom i dag. Mitt hovedkriterium for valg av analysemateriale er at dokumentene blir brukt i forbindelse med konfirmantundervisning i Den Norske Kirke. Da jeg skulle velge ut lærerveiledninger tok jeg kontakt med både fagpersoner og mennesker som jobber i kirken for å høre hva som er i bruk. Jeg har valgt lærerveiledninger utformet av ulike organisasjoner, slik at jeg fanger opp noe av den bredden

¹³ Johnsen, «Fra katekisme til liberal pietisme»

¹⁴ Krupka, «Med rom for flere stemmer?»

¹⁵ Ibid., 19.

som finnes innenfor Den Norske Kirke. Jeg fokuserer på kapitler eller deler av lærerveiledningene som har Jesu død og oppstandelse som uttalt tema. Dette gjør jeg for å begrense mitt analysemateriale, og fordi jeg tror at det er i disse kapitlene forsoningsmodeller eventuelt kommer tydeligst frem. I to av lærerveiledningene har jeg valgt å analysere to kapitler, fordi det i disse lærerveiledningene ikke fantes et kapittel som hadde Jesu død og oppstandelse som hovedtema. Jeg kommer ikke til å analysere lærerveiledningene i sin helhet, selv om andre deler av lærerveiledningene kanskje kan uttrykke andre forsoningsmodeller enn det jeg finner i de kapitlene jeg analyserer.

En begrensning ved at jeg har valgt lærerveiledninger som mitt analysemateriale, er at dokumentene ikke vil si noe om hva som faktisk foregår i konfirmantundervisningen. Dokumentene jeg analyserer er ment som ressurser, de inneholder forslag til hvordan konfirmantundervisningen *kan* foregå og hva slags innhold undervisningen kan ha. I praksis vil ikke nødvendigvis en konfirmantunderviser følge et opplegg slavisk. Konfirmantunderviseren vil sannsynligvis tilpasse konfirmantundervisningen ut ifra egne preferanser. I en reell undervisningssituasjon vil det i tillegg være mye mer enn det innholdsmessige som kan ha påvirkning på konfirmantenes livstolkning, dette kommer jeg tilbake til i mitt kapittel om livstolkning. Fordelen med å analysere publisert tekst er at publisert tekst kommuniserer meninger og tanker som i form av tekst mest sannsynlig er godt gjennomtenkt, redigert og potensielt presist. I en undervisningssituasjon er det ikke sikkert den kognitive forståelsen av Jesu død og oppstandelse formidles akkurat slik som konfirmantunderviseren egentlig intenderer. Derfor er skriftlige lærerveiledninger nyttige å analysere i min oppgave, fordi det er den kognitive ved frelsesteologi jeg analyserer og drøfter.

Den første lærerveiledningen jeg analyserer er fra IKOs konfirmantopplegg fra 2015: Delta. Delta-opplegget består av en loggbok som deles ut til konfirmanter, en bok for hjelpeledere, og en lærerveiledning.¹⁶ Jeg analyserer teksten i kapittelet «Guds sønn: Jesus døde og stod opp, hvorfor?» som står i *Delta Lærerveiledning*. Den neste lærerveiledningen jeg analyserer er knyttet til KFUK-KFUMs opplegg «Nøkler til livet» fra 2015.¹⁷ Teksten heter «Hvorfor

¹⁶ Midtsund, *Konflogg*.
Midtsund, *Delta Gruppeleder*.
Midtsund, *Delta Lærerveiledning*.

¹⁷ Kielland, Jan Christian. *Nøkler til livet*.

måtte Jesus dø?». ¹⁸ Den tredje lærerveiledningen jeg analyserer er tekst hentet fra Actas opplegg *Jakten på sammenhengen – Bibelifokus*. ¹⁹ Her analyserer jeg to tekster fra ulike kapitler: Teksten «Ofret alt» i kapitlet «Jesus», og teksten «Syndefallet og synderen» i kapitlet «Skaperen». ²⁰ Den siste lærerveiledningen jeg analyserer er *Konfirmantbibelen Lærerveiledning*. ²¹ Denne lærerveiledningen er knyttet til *Konfirmantbibelen*, som mange konfirmanter i Norge får utdelt i løpet av konfirmasjonstiden. ²² I denne lærerveiledningen analyserer jeg delkapitlene «Jesus, hvem er han?» og «Synd og ansvar».

1.6 Kort om teori

I det første teorikapitlet vil jeg presentere frelsesteologi som tema, og redegjøre for forståelse og kritikk av ulike forsoningsmodeller. Modellene jeg presenter er tre modeller som Gustaf Aulén presenterer i sin bok *Den Kristna Forsoningstanken* fra 1931, og seks modeller som Ted Peters presenterer i boka *God – The World's Future* fra 2015. I det andre teorikapitlet kommer jeg til å presentere Peder Gravems forståelse av begrepet livstolkning, hans kriterier for etterprøving av helhetlige livstolkning og noen andre perspektiver på livstolkning. Begrunnelsen for valg av teori vil komme i teorikapitlet.

1.7 Metode

1.7.1 Metodologiske refleksjoner

Forskerrollen

Det er viktig å si noe om min forskerrolle i dette arbeidet. Gadamer understreker at alle mennesker alltid vil ha en slags forforståelse av en sak som det ikke er mulig å komme bort fra. ²³ Min forståelse er derfor ikke uavhengig eller totalt objektiv, for all min erfaring og kunnskap vil påvirke hvordan jeg for eksempel forstår det jeg analyserer. Konteksten som denne forskningen retter seg inn mot, er en kontekst jeg kjenner godt til fra før. Jeg har som sagt vokst opp i Dnk, og har planer om å jobbe der. Jeg har i tillegg reflektert en del over frelsestematikk og forkynnelse til ungdom. I forkant av denne forskningen hadde jeg både tanker og meninger om temaene hver for seg, og om sammensetningen av de to. Det er disse

¹⁸ KFUK-KFUM. «Hvorfor døde Jesus på korset?»

¹⁹ Acta Normisjon. «Bibelifokus»

²⁰ Acta Normisjon. «Jesus»

Acta Normisjon. «Skaperen»

²¹ Leganger-Krogstad. *Konfirmantbibelen lærerveiledning*.

²² *Bibel 2011 – Konfirmantbibelen*.

²³ Skorgen, «Hans Georg Gadamer», 223.

tidligere tankene som gjorde at jeg fikk lyst til å gjøre dette prosjektet, derfor ser jeg det ikke som en ulempe i forskningen. Teorien jeg presenterer og metoden jeg bruker, gjør at jeg likevel vil kunne ha en analytisk distanse til temaene i forskningen. Gjennom arbeidet med avhandlingen har flere av mine forforståelser blitt korrigert, mens andre forforståelser har blitt bekreftet. Motivasjonen har gjennom forskningen vært et genuint ønske om å finne ut av hvordan forsoningsmodeller kan formidles til konfirmanter på en forståelig og relevant måte.

Forståelse av teologi - en teologi for samtiden

I denne avhandlingen vil jeg drøfte hvordan forsoningsmodeller kan være relevant for ungdommers livstolkning i dag, og det forstår jeg som en del av dogmatikkens oppgave. Før jeg presenterer metoden jeg benytter meg av i denne forskningen, vil jeg derfor si noe om mitt syn på dogmatikk bestemt som samtidsteologi. Niels Henrik Gregersen forstår dogmatikk som samtidsteologi med dobbel genitiv: «samtidens teologi» med subjektiv genitiv, eller «en teologi for samtiden» med objektiv genitiv.²⁴ I analysedelen vil dogmatikken være samtidsteologi med subjektiv genitiv, fordi jeg der vil analysere lærerveiledninger som uttrykker noe av det som er «samtidens teologi». Drøftingen er derimot en praktisering av dogmatikk som samtidsteologi med objektiv genitiv, fordi jeg drøfter hvordan forsoning og frelsesteologi kan formidles på en måte som gjør at temaet kan være en del av *en teologi for samtiden*. I min avhandling analyserer jeg ikke bare kristendommens språk, men jeg drøfter det kristne språket i funksjon.²⁵ Derfor er avhandlingen også tett på den praktiske teologien.²⁶ Man kan si at min avhandling befinner seg mellom den systematiske og praktiske teologien. Jan Olav Henriksen argumenterer i sin bok *Teologi i dag* for at all teologi i bunn og grunn er praktisk.²⁷ Selv om jeg fokuserer på det kognitive ved frelsesteologi, så er det for å undersøke hvordan frelsesteologi praktisk kan formidles i samtiden. Det er i spenningen mellom akademiske forsoningsmodeller og teori om konfirmanternes liv jeg prøver å finne sammenhenger, for å undersøke hvordan forsoningsmodeller kan være del av en frelsesteologi for samtidens konfirmanter.

²⁴ Gregersen, «Dogmatik som samtidsteologi.», 291.

²⁵ Ibid., 308.

²⁶ Ibid., 307.

²⁷ Henriksen, *Teologi i dag*, 37.

I spenningen mellom relevans og tradisjon

For meg innebærer en teologi for samtiden at teologien oppleves relevant for mennesker. Kort forklart vil det si at mennesker erfarer at teologien har noe med dem å gjøre, og at teologien kan integrere erfaringer fra livet. Dette kommer jeg tilbake til i mitt kapittel om livstolkning. Henriksen skriver at teologien må «bidra til å artikulere troens fornuftighet og gjøre den, og grunnene for den, mer «gjennomsiktige»».²⁸ Dette innebærer at man må snakke et språk som folk flest forstår. Med min problemstilling søker jeg svar på hvordan frelsteologi kan formidles gjennomsiktig og forståelig, og hva slags forsoningsmodell som kan oppleves relevant for konfirmanter i dag. Selv om relevans er et viktig kriterium innenfor teologien, finnes det normative utgangspunkt. Min avhandling er retta inn mot konfirmantundervisning i Dnk, og Dnk har tekster som anses som autoritative.²⁹ Dnk har også en fast høymesseliturgi, som fungerer som en formidler av frelsteologi, og en *Plan for trosopplæring* som er normativ for trosopplæringen der konfirmantundervisning inngår. Teologi som utfoldes innenfor rammene av Dnk bør altså være forankret i Dnks normative kilder. Det betyr ikke at teologien skal styres fullstendig av disse rammene. Henriksen formulerer teologi slik: «Teologi innebærer å formulere hva som kan gjelde som et gyldig uttrykk for hva kristen tro er i dag.»³⁰ Teologien skal altså både være gyldig og forståelig i dag, altså relevant, og den skal kunne regnes som kristen, noe som innebærer at den må være forankret i Bibelen og kristen tradisjon. Denne spenningen er noe jeg stadig grunner over. Det var også en lignende spenning Hegstad løftet ved sitt bruk av begrepsparet *koherens* og *autentisitet* i debatten med Eikrem. Teologien skal på den ene siden være koherent, altså være sammenhengende og korresponderende med livserfaringer, og på den andre siden være autentisk, altså forankret i Bibelen.

1.7.2 En to-trinns metode

Framgangsmåte for analyse

I min oppgave bruker jeg det jeg vil kalle en to-trinns metode. Det jeg finner i min analyse av lærerveiledninger bruker jeg i min drøfting. Selve analysen er en dokumentanalyse, fordi jeg gir utvalgte tekster status som data for selve forskningen.³¹ Mer konkret benytter jeg meg av hermeneutisk tekstanalyse som metode for min analyse. Pål Repstad skriver om den

²⁸ Ibid., 20.

²⁹ Den norske kirke, «En evangelisk-luthersk kirke»

³⁰ Henriksen, *Teologi i dag*, 19.

³¹ Repstad, *Mellom nærhet og distanse*, 103.

hermeneutiske prosessen som en fortolkende prosess, der «Det enkelte uttrykk tillegges en mening som rekker ut over dets umiddelbare og løsrevne framtrede.»³² Min hermeneutiske tekstanalyse går ut på å fortolke tekst og kategorisere denne tolkningen ut fra noen gitte forsoningsmodeller. Jeg skal analysere teksten med henblikk på forståelser av frelsen, ved hjelp av det teoriapparatet som forsoningsmodellene gir meg. Analysemetoden minner om idéanalyse, fordi jeg kartlegger hvilke ideer som er fremtredende i analysematerialet, ved å fange opp og filtrere ideer fra sammenhengende tekst ved hjelp av et teoretisk perspektiv.³³

I boken *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* står det i et kapittel om dokumentanalyse og litteraturstudier at det kan være lurt å utforme en strategi for systematisering tilpasset forskerens behov.³⁴ Min strategi for å analysere lærerveiledningene er å ta utgangspunkt i de ovennevnte spørsmålene:

1. Hvilke forsoningsmodeller vektlegges i lærerveiledningen jeg analyserer?
2. Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?

Mer spesifikt kommer det til å være teologisk tekstanalyse, fordi jeg analyserer hvordan frelsesteologi kommer til uttrykk i analysematerialet mitt. Det er viktig her å si at analysen blir *min* forståelse av teksten, dette har jeg allerede diskutert i mitt avsnitt om forskerrollen. Torgeir Skorgen skriver: «Å utlegge en tekst blir for Gadamer et spørsmål om å virkeliggjøre en av de betydningsmulighetene som forståelsen allerede rommer.»³⁵ Når jeg analyserer lærerveiledningene, presenterer jeg mulige tolkninger av tekstene, men ikke de eneste mulige tolkningene av tekstene. Samtidig bruker jeg et analytisk språk hentet fra teori som skaper en analytisk distanse til stoffet. Dermed blir ikke analysen rent subjektiv, men kan inngå i faglig samtale om det materialet jeg analyserer. Målet er en tydelig og begrunnet analyse, som gjør det mulig for andre å diskutere om min analyse er en god og treffende analyse eller ikke.

Forskjell på objektsspråk og analysespråk

Det er nyttig å skille mellom objektsspråk og analysespråk.³⁶ Objektsspråket er det språket som brukes i lærerveiledningene jeg analyserer, og analysespråket er det språket jeg bruker når jeg analyserer. Mitt analysespråk blir presentert senere i min redegjørelse for teori knyttet

³² Repstad, *Mellom nærhet og distanse*, 121.

³³ Bratberg, *Tekstanalyse for samfunnsvitere*, 60. Jeg har valgt å ikke kalle analysen min for idéanalyse, fordi idéanalyse er definert som «det systematiske studiet av politiske budskap», 57.

³⁴ Johannesen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 101.

³⁵ Skorgen, «Hans Georg Gadamer», 230.

³⁶ Grenholm, *Att förstå religion*, 216.

til frelsesteologi, der jeg presenterer Ted Peters forsoningsmodeller som analysekategorier. Det hender i analysen at objektsspråket ligner mitt analysespråk, men stort sett skiller objektsspråket seg tydelig fra analysespråket. Det skal sies at det finnes en ulempe ved at jeg på forhånd har definert et analysespråk. Teksten jeg analyserer blir setning for setning plassert inn i analysekategorier, og dette kan være med på å lage et slags svart/hvitt-bilde av teksten, framfor å få frem mangfoldet i helheten. Men mine analysekategorier er valgt for å svare på min problemstilling, og de er nyttige for å finne bestemte mønstre i materialet jeg analyserer. Jeg har også vært oppmerksom på elementer i analysematerialet som ikke passer med mine analysekategorier, og på denne måten har ikke kategoriene ødelagt for å også møte materialet med åpenhet.

Framgangsmåte for drøfting

Det jeg finner i min analyse av lærerveiledninger, bruker jeg både til refleksjon og begrunnelse i min drøfting. Dette blir altså trinn to av min metode. Jeg drøfter hvordan frelsesteologi kan yte ressurser for konfirmanters livstolkning, med bakgrunn i det jeg finner i analysen. For å kunne si noe velbegrunnet om dette bruker jeg noe litteratur om ungdom og ungdomskultur, i tillegg til diverse avisartikler. I drøftingen min kommer jeg blant annet til å bruke *Generasjon Prestasjon* av Ole Jacob Madsen.³⁷ For det andre kommer jeg til å presentere noe kritikk av ulike forsoningsmodeller i min teori-del, og dette mener jeg også at jeg kan bruke som grunnlag for min drøfting. I tillegg bruker jeg Ann Christies studie av ordinær kristologi: *Ordinary Christology: Who Do You Say I Am?*³⁸ Denne bruker jeg fordi deler av hennes forskning forteller noe om hvordan mennesker uten teologisk utdanning oppfatter frelsesteologi, og dette er nyttig for min drøfting av hvordan frelsesteologi kan yte ressurser for livstolkning.

1.8 Disposisjon

Etter introduksjonskapittelet kommer kapittel 2 som er et teorikapittel med to delkapitler. Kapittel 2.1 er en redegjørelse av teori knyttet til frelse og forsoningsmodeller. Grunnen til at jeg har valgt å starte med redegjørelse av frelse og forsoningsmodeller er fordi forsoningsmodellene kommer til å fungere som kategorier i min analyse. I kapittel 2.2 redegjør jeg for teori knyttet til livstolkningsbegrepet. Deretter vil jeg i kapittel 3 analysere

³⁷ Madsen, *Generasjon Prestasjon*.

³⁸ Christie, *Ordinary Christology*

lærerveiledninger jeg har valgt ved hjelp av hermeneutisk tekstanalyse. Teorien knyttet til begrepet livstolkning får ikke fokus i analysen, men blir relevant i min drøfting rundt formidling av frelsesteologi til konfirmanter. I kapittel 4.1 trekker jeg frem perspektiv fra de forsoningsmodellene som ble vektlagt i lærerveiledningene, og drøfter dem med henblikk på relevans for konfirmanter. Deretter drøfter jeg i kapittel 4.2 hvordan perspektiv fra ulike forsoningsmodeller kan brukes i konfirmantundervisningen for å potensielt yte ressurser for konfirmanterens livstolkning.

1.9 Målsetting og relevans

Henriksen understreker at teologien har som oppgave å fremme at kirken fungerer best mulig.³⁹ Dette er noe av min overordnede målsetting. Mitt mål er at masteravhandlingen min kan bidra til god formidling av frelsesteologi til konfirmanter i Dnk. Så vidt jeg vet er det ikke gjort forskning på denne spesifikke sammensetningen før: formidling av forsoningsmodeller til konfirmanter. Modeller for forsoning er forsøk på å sette ord på hvordan forsoningen skjer, hva det betyr for mennesket og hvorfor det er en del av menneskets frelse. Disse modellene kan hjelpe konfirmantene til å forstå hva frelse betyr for livene deres, og på den måten tjene som ressurser til livstolkning. Hvis modellene for forsoning skal kunne hjelpe konfirmantene til å forstå et perspektiv ved frelsen, innebærer det at det som formidles må være forståelig og kunne integrere konfirmantenes erfaring av livet. Jeg mener at forskning på temaet som min problemstilling berører er viktig for trosopplæringen, særlig når Jesu død uttrykkes som «det mest sentrale i kristen tro» i *Plan for trosopplæring*.⁴⁰

2 Teori

2.1 Frelsesteologi og forsoningsmodeller

2.1.1 Innledende om bruk av frelsesteologi

I dette kapitlet skal jeg kort presentere frelsesbegrepet, og deretter gjøre rede for ulike modeller for forsoning som jeg bruker i min analyse av lærerveiledninger. Selve frelsesbegrepet på norsk kommer av ordene «fri hals», som i sin opprinnelige betydning handler om å bli satt fri fra slaveri.⁴¹ Frelsen er ifølge Harald Hegstad «noe mennesker får del i her og nå, gjennom møtet med Jesus, men er også noe som skal fullbyrdes i fremtiden, ved

³⁹ Henriksen, *Teologi i dag*, 22.

⁴⁰ *Plan for trosopplæring*, 13.

⁴¹ Hegstad, *Gud, verden, håpet*, 168.

Jesu gjenkomst».⁴² Frelsesteologi er et stort tema som er tett knyttet sammen med mange deler av den kristne teologien. Frelsesteologi berører blant annet forståelsen av synd, inkarnasjon, menneskesyn, moral, kristologi, eskatologi og mer. I denne avhandlingen er frelsesteologi først og fremst knyttet til forståelsen av Jesu død og oppstandelse. Hvorfor og hvordan er hendelsen på korset grunnleggende for kristen tro? Harald Hegstad forklarer forholdet mellom forsoningslære og frelseslære: «Mens drøftelsen av forsoningslæren handlet om det grunnlaget for frelsen som ble lagt i og med Jesu død og oppstandelse, handler frelseslæren (soteriologien) om hvordan frelsen skal bli den enkelte til del.»⁴³ Det er altså forsoningslæren som er hovedfokuset i denne forskningen, som grunnlaget for frelsen. Min presentasjon av forsoningsmodeller er kortfattet og går ikke i dybden av alle viktige spørsmål innenfor frelsesteologi. Jeg mener at lengden og dybden av min presentasjon er tilstrekkelig for det jeg skal analysere og drøfte. I denne teoridelen kommer jeg ikke til å drøfte forsoningsmodellene, men presentere dem med henblikk på å bruke dem i analysen. Jeg har også valgt å presentere noe kritikk av de ulike modellene, fordi kritikken belyser hvordan frelsesteologi fremstår eller gir mening. Når jeg senere skal drøfte hvordan frelsesteologi kan yte ressurser til konfirmanter livstolkning, vil kritikken av ulike forsoningsmodeller spille inn.

2.1.2 Frelsesteologi i den lutherske tradisjon

Som nevnt i innledningskapittelet er forankring i tradisjonen et kriterium for min avhandling. Det pågår en diskusjon om hvordan man skal forstå luthersk tradisjon og en pågående drøfting om hvordan den tradisjonen er normativ. For eksempel så skriver Niels Henrik Gregersen ti teser for fremtidig luthersk teologi, hvor den første av dem handler om at Luthers arbeid fra 1500-tallet ikke må forventes å inneholde løsninger for teologiske problemer på 2000-tallet, og Luther var heller ikke ufeilbarlig.⁴⁴ Selv om jeg i min avhandling analyserer og drøfter en kontekst som befinner seg innenfor den lutherske tradisjon, Den Norske Kirke, så trenger ikke tanker fra den lutherske tradisjon å begrense meg. Likevel gir den lutherske tradisjonen meg en slags luthersk samvittighet. Jeg forholder meg også til det Dnk anser som normativt, og for trosopplæringen gjelder dette blant annet Plan for trosopplæring i Dnk som har blitt introdusert tidligere. I den står det:

⁴² Ibid., 171.

⁴³ Ibid., 175.

⁴⁴ Gregersen, *The Gift of Grace*, 2.

«Trosopplæringen skal dermed alltid ha et fokus på det mest sentrale i kristen tro: Gud har vist sin kjærlighet ved å sende sin sønn Jesus Kristus for å dø for våre synder og forsoner alle mennesker og verden med seg selv.»⁴⁵

Dette sitatet står under overskriften «Sentrum i trosopplæringens innhold». I sentrum av trosopplæringens innhold er altså frelsesteologi og betydningen av korsfestelsen. Vi ser i dette sitatet at ifølge dem som har skrevet trosopplæringsplanen så har Jesu død en betydning for Guds forsoning med menneskene og verden. Dette sitatet fra Trosopplæringsplanen viser at Jesu død og frelsesteologi står helt sentralt i Dnks trosopplæring.

2.1.3 Forsoning som begrep

I Plan for trosopplæring så vi at ordet «forsoner» blir nevnt som en del av det sentrale i kristen tro. Før jeg presenterer ulike forsoningsmodeller vil jeg derfor klargjøre hva som menes med forsoning, og hvordan det knyttes til frelse. Forsoning er det som skjer når en brutt relasjon på en eller annen måte blir gjenopprettet. I kristendommen har man lenge tenkt at relasjonen mellom mennesker og Gud er ødelagt på grunn av menneskenes synd, og at denne relasjonen kan forsones gjennom en eller annen form for soning.⁴⁶ Det finnes flere tekster i det nye testamentet som omtaler forsoning. Paulus skriver for eksempel i Rom 5,8-9: «Men Gud viser sin kjærlighet til oss ved at Kristus døde for oss mens vi ennå var syndere. For mens vi ennå var Guds fiender, ble vi forsonet med ham ved hans Sønnens død.» Ulike metaforer blir brukt for Jesu liv og død i denne sammenheng, blant annet ordene løsepenge (Mark, 10,45; 1 Tim 2,6) og offergave (Ef 5,2). Det er også flere forklaringer på hva som skjer med mennesket; mennesket blir «kjøpt fri» (Gal 3,13), «frigjort» (Gal 5,1), «forsonet» (Rom 5,9), regnet «rettferdig» (Rom 4,25). I det nye testamentet har Jesu død og oppstandelse en særegen betydning for relasjonen mellom Gud og menneske, men hvordan dette skjer er det ulike motiver og forklaringer på, både i Bibelen og i teologien. I teologien omtales læren om det som skjer i og med Jesu død på korset som *forsoningslære*.⁴⁷ Det finnes ulike forståelser av hvordan Jesu død og oppstandelse er viktig for forsoningen, og hvordan det legger grunnlaget for frelsen. Jeg skal nå presentere Gustaf Auléns modeller for forsoning, og deretter Ted Peters` modeller for forsoning.

⁴⁵ Plan for trosopplæring, 13.

⁴⁶ Peters, *God: The Worlds future*, 392.

⁴⁷ Hegstad, *Gud, verden, håpet*, 151.

2.1.4 Gustaf Aulén: En tredelt typologi

Opp gjennom historien er det flere som har prøvd å systematisere ulike forståelser av forsoningen, men det er Gustaf Auléns kategorisering som er blitt brukt mest. På Auléns tid la debatten om forsoningen vekt på et spørsmål: var forsoningen med Gud noe som skjedde i mennesket selv, eller var det hos Gud forsoningen skjedde?⁴⁸ Aulén presenterte i boken *Den kristna forsoningstanken* fra 1931 en tredelt kategorisering: subjektiv, objektiv og klassisk forsoningsmodell.⁴⁹ Den subjektive forsoningsmodellen går ut på at forsoningen skjer i mennesket selv, og denne modellen knyttes ofte til Peter Abelard. Tanken i den subjektive forsoningsmodell er at Gud demonstrerte sin kjærlighet til mennesket gjennom Jesu død på korset.⁵⁰ Mennesket kan gjennom å ta innover seg denne kjærlighetserklæringen igjen ta imot Guds kjærlighet å gjenopprette sin tillit til Gud.⁵¹ Slik blir mennesket forsonet med Gud gjennom en forandring som skjer i mennesket selv, men av en handling som er forårsaket av Gud for mennesket. Den andre modellen Aulén presenterer kalles den objektive forsoningsmodell, i denne modellen skjer det en forandring hos Gud som fører til forsoning med mennesket. Den objektive modellen har sitt utspring i Anselm av Canterburys bok *Cur Deus Homo*.⁵² Modellen baserer seg på at menneskets synd har ødelagt relasjonen mellom Gud og menneske, og at synden må sones for slik at relasjonen kan gjenopprettes. Gud kan ikke slette synden uten videre, og mennesket kan heller ikke sone for synden fordi det ville krevd mer «moralsk kapital» enn det mennesket har som syndig. På grunn av dette er inkarnasjonen nødvendig ifølge Anselm. Jesus, som er både gud og menneske, har den moralske kapitalen til å sone for menneskets synd, og slik gjenopprette relasjonen mellom Gud og mennesket.⁵³ Til slutt presenterer Gustaf Aulén en tredje kategori: den klassiske forsoningsmodell, eller *Christus Victor*.⁵⁴ I denne modellen handler ikke forsoningen kun om relasjonen mellom Gud og mennesket, men også om andre krefter.⁵⁵ Det er synd, død og djevel som har brutt relasjonen mellom Gud og mennesket, så Gud kjemper en kosmisk kamp mot disse kreftene gjennom Jesus. Jesus seirer over disse kreftene i sin død og oppstandelse, og slik forsoner Gud verden med seg selv.⁵⁶ Det engelske navnet på Auléns bok *Den Kristne Forsoningstanken* er *Christus Victor*, dette sier noe om hva Aulén selv anså som den beste

⁴⁸ Ibid., 154.

⁴⁹ Ibid., 153.

⁵⁰ Ibid., s.155

⁵¹ Ibid., s.155

⁵² Aulén, *Christus Victor*, 2.

⁵³ Peters, *God: The Worlds future*, 408.

⁵⁴ Ibid., 409.

⁵⁵ Hegstad, *Gud, verden, håpet*, 155.

⁵⁶ Aulén, *Christus Victor*, 4.

modellen. Jeg har her bare presentert hovedtrekkene i Gustaf Auléns tredeling av forsoningsmodeller. Disse tre modellene for frelse; subjektiv, objektiv, og klassisk, er en kategorisering som er nyttig å ha som teoretisk bakteppe i min analyse. Modellene er særlig nyttige fordi noen av lærerveiledningene faktisk presenterer denne tredelingen av forsoningsmodeller: subjektiv, objektiv, og klassisk. Gustaf Auléns modell har vært rådende i den systematiske teologien, men i nyere tid har det kommet flere nyanserte modeller. Derfor skal jeg nå presentere en annen variant for kategorisering av frelsteologi som kan virke utfyllende på Auléns modeller.

2.1.5 Ted Peters: Seks frelsesveier

En annen som har kategorisert frelsteologi er Ted Peters i sin bok *God – The World's Future*. Ted Peters bygger på Gustaf Auléns modeller, men han utvider noen av Auléns kategorier. Peters bruker det engelske «atonement», som oversettes til forsoning på norsk. Han spør «hvordan fungerer forsoningen?», og presenterer seks ulike forsoningsmodeller.⁵⁷ Jeg vil nå kort presentere Peters modeller, og nevne noe kritikk rettet mot de ulike modellene.

Jesus som mester av sann kunnskap

Den første modellen kaller Peters «Jesus som mester av sann kunnskap».⁵⁸ Denne modellen innebærer at hele Jesu liv virker forsonende fordi Jesus gir mennesket kunnskap i deres mørke og viser menneskene sannheten.⁵⁹ Jesus blir i denne modellen sett på som en som gir mennesket sann og guddommelig kunnskap, i det han verbalt lærte bort, men først og fremst gjennom slik han levde.⁶⁰ Det er menneskets ansvar å etterligne dette mønsteret som Jesus viste frem gjennom sitt liv. Gjennom å etterligne dette mønsteret blir mennesket helliggjort fordi det blir ett med Guds virkelighet. I denne modellen er det menneskets uvitenhet som er problemet i relasjonen mellom Gud og menneske. Forsoningen oppnås derfor gjennom at mennesket tar til seg den sanne kunnskap som Jesus gjennom sitt liv har kommunisert til mennesket.⁶¹ I denne modellen er det Jesus som viser den sanne veien, men frelsen oppnås ikke før mennesket følger denne veien.⁶² Slik jeg ser det har ikke hendelsen på korset noen spesiell effekt for forsoningen mellom Gud og menneske i denne modellen, i hvert fall ikke i

⁵⁷ Peters, *God: The World's future*, 396.

⁵⁸ Ibid., 397. Min oversettelse fra «Jesus as teacher of true knowledge».

⁵⁹ Ibid., 397.

⁶⁰ Ibid., 397.

⁶¹ Ibid., 398.

⁶² Ibid., 397.

Peters' presentasjon av den. Aulén har også kritisert denne modellen fordi den kommuniserer at mennesket må eller kan gjøre seg fortjent til sin egen frelse.⁶³

Jesus som moralsk eksempel og innflytelse

Den andre modellen Peters presenterer kaller han «Jesus som moralsk eksempel og innflytelse».⁶⁴ Denne modellen ligner den sistnevnte modellen, men i denne modellen får hendelsen på korset en betydning for forsoningen, og det er lagt mer vekt på kjærligheten og det å elske. Tanken er at Jesus kroppsliggjør Guds selvoppofrende kjærlighet i sitt liv, og særlig på korset. Forsoningen skjer gjennom at mennesket lar seg påvirke av denne hendelsen og realiserer denne selvoppofrende kjærligheten i sine liv ved å følge Jesus som eksempel.⁶⁵ I tillegg kan man tenke i denne modellen at Jesus drar menneskene til seg selv gjennom kjærlighet, og at Jesus på denne måten også har moralsk innflytelse på mennesket.⁶⁶ Denne modellen identifiserer Peters med Abelard, slik samsvarer modellen med den subjektive forsoningsmodell. Ifølge Peters første og andre modell skjer forsoningen når mennesket følger Jesus og prøver å oppnå det Jesus viste og lærte bort som lærer og eksempel. Den største forskjellen er at i den første modellen er Jesus et forbilde for enhet med Gud, og i den andre modellen er Jesus først og fremst et moralsk eksempel for et liv i kjærlighet.⁶⁷ I denne andre modellen får også hendelsen på korset en uttalt betydning, fordi hendelsen blir stående som det fremste eksemplet på selvoppofrende kjærlighet.⁶⁸ Kathryn Tanner kritiserer denne modellen for at det kan virke som at Gud ikke bekymrer seg for de ødeleggende effektene som synden har på menneskelivet, og at Gud kan fremstå som «en sentimental dåre».⁶⁹

Jesus som seierherre og frigjører

Den tredje modellen kaller Peters «Jesus som seierherre og frigjører».⁷⁰ Denne modellen identifiserer Peters med Auléns klassiske forsoningsmodell: «Christus Victor». Mennesket er slaver for synd, død og djevel, men Gud jobber gjennom Kristus og kjemper med disse maktene og vinner over dem. Peters nevner også en variant av *Christus-Victor*-modellen:

⁶³ Peters, "Six ways of salvation", 225.

⁶⁴ Peters, *God: The Worlds future*, 400. Min oversettelse fra: «Jesus as Moral Example and influence».

⁶⁵ *Ibid.*, 400.

⁶⁶ *Ibid.*, 401.

⁶⁷ *Ibid.*, 402.

⁶⁸ *Ibid.*, 400.

⁶⁹ Tanner, *Christ The Key*, 249.

⁷⁰ Peters, *God: The Worlds future*, 403. Min oversettelse fra: «Jesus as victorious champion and liberator».

Jesus som frigjører.⁷¹ Denne varianten ble presentert av første generasjons frigjøringsteologer, og legger vekt på at frelsen er frigjøring fra politisk, sosial og økonomisk undertrykkelse.⁷² Peters nevner noe av det man kan kritisere Christus Victor-modellen for. Modellen fokuserer på Jesus som seierherre, og en seierherre krever at det er noen som lider nederlag. Derfor kan Christus-Victor modellen som innebærer militære metaforer brukes til å legitimere vold.⁷³ Frigjøringsteologenes vektlegging av frigjøring fremfor seier, kan ifølge Peters være en nyttig modifikasjon av Christus Victor-modellen.

Jesus som menneskets satisfaksjon

Den fjerde modellen kan vi oversette til «Jesus som vår satisfaksjon».⁷⁴ Slik som Aulén viser til Anselm i det han kaller den objektive forsoningsmodell, gjør Peters det samme i denne modellen. Slik blir Peters fjerde modell lik den objektive forsoningsmodellen til Anselm, og denne har jeg allerede forklart kort tidligere. Denne modellen har mottatt sterk kritikk fra blant annet Aulén, Abelard og feministiske teologer.⁷⁵ Noen feministiske teologer har pekt på at forestillingen av en Gud som krever at sin sønn skal ofres og dø, gjør at Gud fremstår som en dysfunksjonell far, men også som en Gud som bryr seg mer om sin egen verdighet enn verdens lidelse.⁷⁶ I tillegg virker det som at Gud begrenses i sin kjærlighet av en rigid lov eller straffekode.⁷⁷ Flere feministiske teologer er redde for at modellen kan være et slags forbilde for misbruk.⁷⁸

Jesus som det lykksalige byttet

Peters presenterer en femte modell som han kaller «Jesus som det lykksalige byttet».⁷⁹ Peters knytter modellen gjennomgående til Luther.⁸⁰ I «det lykksalige-byttet»-modellen skjer det et bytte av egenskaper mellom det troende mennesket og Kristus, kalt på latin *communicatio idiomatum*.⁸¹ Kristus tar på seg det negative ved menneskenes liv: død, skyld og synd, og i

⁷¹ Ibid., 404.

⁷² Ibid., 404.

⁷³ Ibid., 405.

⁷⁴ Ibid., 406. Min oversettelse fra: «Jesus as our satisfaction».

⁷⁵ Ibid., 409.

⁷⁶ Ibid., 409.

Tanner, *Christ The Key*, 249.

⁷⁷ Tanner, *Christ The Key*, 250.

⁷⁸ Ibid., 250.

⁷⁹ Peters, *God: The Worlds future*, 413. Min oversettelse fra: «Jesus as the happy/wonderful exchange».

⁸⁰ Peters, *God: The Worlds future*, 413-417.

⁸¹ Peters, «Six ways...», 231.

bytte med dette får menneskene tilgivelse for syndene gjennom Den Hellige Ånd og et løfte om oppstandelse til evig liv.⁸² Slik blir mennesket rettferdiggjort gjennom troen på Jesus. I Peters forklaring av denne modellen i *God: The World's Future*, argumenterer han for at forestillingen om stedfortredende soning også er å finne i Luthers teologi.⁸³ Peters gjengir det han mener var Luthers tanker om dette: Jesus oppfyller Guds vilje uttrykt i loven ved å være syndfri, men lider likevel straffen for synden.⁸⁴ På denne måten tar Jesus den straffen mennesket skulle sonet for sine synder og befri mennesket fra «forbannelsen».⁸⁵ Peters holder frem at Luther skiller mellom Guds fremmede arbeid (*opus alienum*) som er lov og vrede og Guds egentlige arbeid (*opus proprium*) som er nåde og tilgivelse.⁸⁶ Derfor kan man ikke kritisere modellen for det samme som satisfaksjonsmodellen, for eksempel at Gud begrenses av en rigid lov, fordi lov og vrede ikke er Guds egentlige arbeid. I sin forklaring av denne modellen legger Peters også vekt på at Jesus erfarer alt det mennesker erfarer: angst, frykt, sinne over urettferdighet, ensomhet, død og helvete.⁸⁷ I denne modellen skjer forsoningen gjennom byttet av egenskaper og at mennesket blir forent med Jesus gjennom troen på ham.⁸⁸

Jesus som den siste syndebukken

Den siste modellen Peters presenterer er «Jesus som den siste syndebukken».⁸⁹ Her kommer Peters med en ny modell, som har likheter med flere av de andre modellene. Modellen tar utgangspunkt i offerkulten som eksisterte på Jesu tid: tanken om at et slaktoffer kunne fjerne menneskets skyld. Jesus fungerer som den siste syndebukken, og når han blir ofret helt uskyldig, viser han at tanken om at et offer kan fjerne menneskets skyld er en løgn.⁹⁰ Når sannheten har frigjort mennesket fra offerkulten, først da kan mennesket sette pris på Guds rettferdiggjørelse som blir gitt mennesket som et offer fra Gud av nåde.⁹¹ I denne modellen er Gud villig til å lide som offer for menneskenes «syndebukking» slik som i «det lykksalige-

⁸² Peters, "Six ways...", 232. Dette byttet av egenskaper er noe Luther forklarer i *Om den kristne frihet* fra 1520. Se: Aschim, *Reformasjon nå*, 282.

⁸³ Peters, *God: The World's future*, 413-415. Det er verdt å merke seg at i *Six Ways of Salvation: How does Jesus save?* understreker Peters at det ikke er satisfaksjon som er selve målet i denne modellen. Han trekker heller ikke frem tanken om stedfortredende soning i tilknytning til denne modellen i artikkelen.

⁸⁴ Ibid., 414.

⁸⁵ Ibid., 414-415.

⁸⁶ Ibid., 415.

⁸⁷ Ibid., 416.

⁸⁸ Ibid., 417.

⁸⁹ Ibid., 417. Min oversettelse fra: «Jesus as the final scapegoat».

⁹⁰ Ibid., 418.

⁹¹ Peters, "Six ways...", 234.

byttet» og *Christus Victor*-modellen.⁹² I «sydebukk-modellen» er det også et viktig poeng at korsfestelsen åpenbarer menneskets synd, i det at mennesket ofrer en som er helt uskyldig.⁹³ Det kan virke som at Peters støtter tanker fra denne modellen, i og med at han ikke kritiserer noe ved den.

2.1.6 Kathryn Tanner – inkarnasjonsmodellen

Til slutt har jeg lyst til å ta frem et perspektiv fremmet av Kathryn Tanner. Jeg har allerede nevnt noe kritikk av de ulike forsoningsmodeller. Tanner trekker også frem at det er flere av modellene som fokuserer mye på korsfestelsen og lar andre deler av Jesu liv gjenstå som uviktige for frelsesteologi.⁹⁴ Men Tanner understreker også at det er mange feministiske teologer som velger å avvise tanken om at det skjer noe av betydning for menneskets frelse i korsfestelsen.⁹⁵ Kathryn Tanner presenterer derfor en modell som hun mener løser mange av problemene som kritikken av forsoningsmodellene setter ord på. Modellen kaller hun inkarnasjonsmodellen. Som Tanner selv påpeker, ligner denne modellen i stor grad «det lykksalige-byttet»-modellen, fordi Jesus gjennom inkarnasjonen forener menneskeheten med sin guddommelighet.⁹⁶ På denne måten blir menneskene forent med Jesus og hans egenskaper på en måte som frigjør mennesket fra synd og død, slik blir mennesket forsonet med Gud.⁹⁷ I denne modellen måtte Jesus dø fordi han var fullt og helt menneske, derfor anses ikke Jesu død som stedfortredende for mennesket slik som i satisfaksjonsmodellen og i det lykksalige byttet-modellen.⁹⁸ I denne modellen er det inkarnasjonen som er det viktigste for Guds frelsende handling for mennesket, og Jesu død skjer som en konsekvens av inkarnasjonen. Det frelsende i denne modellen er at Jesus forener mennesket med sin guddommelighet.

2.1.7 Operasjonalisering av forsoningsmodellene i min avhandling

Jeg har nå presentert ulike modeller for forsoning. Vi ser at det er mange ulike måter å omtale forsoning på, og det er ulike ting som legges vekt på i ulike modeller. Når jeg skal analysere lærerveiledningene for å se hva slags frelsesteologi som kjennetegner dem, så kommer jeg til å bruke disse forkortelsene for å omtale de ulike modellene: mestermodellen, eksempelmodellen, seierherremodellen, satisfaksjonsmodellen, det lykksalige byttemodellen,

⁹² Peters, *God the world future*, 420.

⁹³ Ibid., 417.

⁹⁴ Tanner, *Christ the key*, 250.

⁹⁵ Ibid., 252.

⁹⁶ Ibid., 254.

⁹⁷ Ibid., 252, 254.

⁹⁸ Ibid., 258.

syndebukkmodellen og inkarnasjonsmodellen. Jeg bruker altså Peters sin kategorisering av forsoningsmodeller, i tillegg til Tanners inkarnasjonsmodell. Selv om det er vanlig å bruke Auléns kategorier, slik som Hegstad gjør i sin bok *Gud, verden, og håpet*, velger jeg her å bruke Peters mer finmaskede modell.⁹⁹ Men for å være tydelig så samsvarer eksempelmodellen med subjektiv forsoningsforståelse, seierherremodellen samsvarer i stor grad med klassisk forsoningsforståelse, og satisfaksjonsmodellen med objektiv forsoningsforståelse.

2.2 Perspektiver på livstolkning

2.2.1 Livstolkning som et sentralt begrep i Den norske kirkes trosopplæring

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for sentral teori knyttet til begrepet livstolkning, siden dette begrepet står sentralt i denne avhandlingens teorigrunnlag. En hovedårsak til at jeg har valgt å benytte dette begrepet er at det brukes i *Plan for trosopplæring*. Det står at formålet med planen er å bidra til en trosopplæring som «bidrar til kristen livstolkning og livsmestring».¹⁰⁰ Videre i planen står det at «det er et viktig anliggende i trosopplæringen å legge til rette for at barn og unge kan prøve ut sine tanker og spørsmål, og få hjelp til å tolke livet i lys av den kristne tro».¹⁰¹ Altså er det å hjelpe ungdommer til livstolkning en viktig del av trosopplæringen, og dermed en viktig del av konfirmantundervisningen. Jeg kunne også brukt begrepet livsmestring, for livstolkning og livsmestring er tett knyttet til hverandre, og brukes som et begrepspar i trosopplæringsplanen. I denne avhandlingen begrenser jeg meg likevel til begrepet livstolkning, fordi man kan si at livstolkning har et mer kognitivt preg enn begrepet livsmestring har. Det er den kognitive forståelsen av Jesu død og oppstandelse jeg er interessert i, fordi jeg er nysgjerrig på hvordan fortolkninger av Jesu død og oppstandelse kan gi ressurser til livstolkning for konfirmanter med tanke på deres erfaring av livet. I trosopplæringsplanen gis det en definisjon av kristen livstolkning:

Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket. Dette kan gi

⁹⁹ Hegstad, *Gud, verden, håpet*, 155.

¹⁰⁰ *Plan for trosopplæring*, 4.

¹⁰¹ *Ibid.*, 9.

utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap.¹⁰²

Livstolkning handler om forståelse av seg selv og livet, og livstolkning kan bidra til at ungdom utrustes til å leve livet. Her ser vi at livstolkning og livsmestring kan være to saker som er tett knyttet til hverandre, for livsmestring er i planen definert som «å kunne møte livet i gode og onde dager.»¹⁰³ Livstolkning kan være en viktig ressurs for livsmestring. Jeg anser det å gi konfirmanter ressurser til livstolkning som en helt grunnleggende del av konfirmantundervisningen, og det er også et begrep som dekker mye av det som er målet med Dnks trosopplæring.

2.2.2 Gravems forståelse av livstolkning

«Livstolkning» som begrep fikk ny betydning etter Peder Gravems systematiske gjennomgang av begrepet i en samling av artikler trykket i *Prismet* 6/96. Hans teori om «livstolkning» bygger på en forståelse av at mennesket i motsetning til dyrene er et *meningssøkende vesen*.¹⁰⁴ Det vil si at det ligger naturlig for mennesket å søke forståelse av sine omgivelser; mennesket søker etter meningen i det rundt seg. Gravems arbeidsdefinisjon av livstolkning som begrep lyder: «Livstolkning er at vi prøver å finne mening i vår erfaring av livet og verden.»¹⁰⁵ Denne arbeidsdefinisjonen gir grunnlag for å si noe om hvordan begrepet livstolkning brukes i min avhandling. Siste halvdel av min problemstilling lyder: «*hvordan kan frelsesteologi yte ressurser for konfirmanter livstolkning i dag?*». Gravem skriver at livstolkning er å forsøke å finne mening i det vi erfarer. Det vil si at hvis frelsesteologi skal gi konfirmanter en ressurs for livstolkning, så må frelsesteologi hjelpe konfirmanter til å finne mening i erfaringen av livet og verden. Jeg skal drøfte hvordan frelsesteologi kan brukes til dette.

Hvordan utvikler så mennesket livstolkning? Mennesket har ifølge Gravem et grunnleggende åpent forhold til seg selv og sine omgivelser, men er samtidig bevisst at det selv er forskjellig fra omgivelsene.¹⁰⁶ Mennesket har derfor evnen til å oppfatte en sak som forskjellig fra noe annet, og forsøker å forstå en sak i lys av det mennesket selv allerede vet noe om. Gravem skriver: «Delene forstås i lys av stadig større, meningsgivende helheter».¹⁰⁷ Måten mennesket

¹⁰² Ibid., 14.

¹⁰³ Ibid., 14.

¹⁰⁴ Gravem, «Det meningssøkende menneske», 237.

¹⁰⁵ Ibid., 237.

¹⁰⁶ Gravem, «Menneskets egenart», 238-239.

¹⁰⁷ Ibid., 239.

forstår delene av helheten er gjennom erfaring, derfor skriver Gravem at all «menneskelig erfaring er meningserfaring».¹⁰⁸ Når et menneske erfarer noe, vil denne erfaringen bidra til menneskets forståelse av helheten, altså til menneskets livstolkning. Noen erfaringer vil bare bekrefte det vi allerede tenker vi vet, mens andre erfaringer kan utfordre den forståelsen vi tidligere har hatt av en sak. Alt vi erfarer oppfattes som noe bestemt gjennom at vi innordner det i en større sammenheng.¹⁰⁹

Det kan skje at vi ikke har noen forutsetning for å forstå det vi erfarer, og det kan også hende vi plasserer det vi erfarer innenfor en sammenheng det ikke er en del av, noe som fører til misforståelse.¹¹⁰ Det finnes også grader av forståelse. For å utdype Gravems teori på grader av forståelse vil jeg bruke et eksempel fra kirkelig kontekst: Når presten deler ut nattverd, vil ulike mennesker tolke hendelsen forskjellig ut ifra sine tidligere erfaringer. For eksempel kan en person som har gått mye i kirken i større grad tolke nattverden med tanke på Bibelens påskefortelling, mens en annen person kanskje tolker nattverden gjennom erfaringer som ikke har noe med kirka å gjøre. Noen kan til og med tolke hendelsen som helt uviktig for eget liv, og kanskje ikke tolke hendelsen så mye mer utover det. Alt avhenger av hvilke erfaringer mennesket har gjort seg tidligere, og hvilke erfaringer man assosierer med det som skjer under nattverden.

Det er relevant å belyse hvordan mennesket utvikler sin livstolkning, fordi det er viktig å forstå hvordan dette skjer hvis frelsesteologi skal kunne brukes for å bli en ressurs for livstolkning hos konfirmanter. Det sier også noe om at en konfirmantunderviser aldri kan kontrollere hvordan frelsesteologi brukes som ressurs for livstolkning hos konfirmantene selv. Det avhenger av deres tidligere meningserfaringer, og på hvilken måte konfirmantene setter det de erfarer i konfirmantundervisningen inn i en større sammenheng.

2.2.3 Livstolkningens kriterier

Gravem understreker at livstolkning er et livslangt prosjekt, fordi livstolkningen kan settes på prøve så lenge vi lever og er i stand til å erfare og lære noe nytt.¹¹¹ Dette gjør at vår helhetlige livstolkning hele tiden endrer seg, fordi den både kan bekreftes og korrigeres i møte med ny erfaring. Vår helhetsforståelse kan også bryte sammen på flere måter: for eksempel hvis vår

¹⁰⁸ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 242.

¹⁰⁹ Ibid., 242.

¹¹⁰ Ibid., 242.

¹¹¹ Ibid., 245.

livstolkning oppleves som ikke-sammenhengende, eller så kan ny erfaring undergrave deler av vår livstolkning.¹¹² Gravem foreslår derfor to kriterier for etterprøving av helhetlige livstolkninger.¹¹³ Han presenterer disse som kriterier for sannhet, men siden han også knytter disse kriteriene til troverdighet, vil jeg heller bruke dem som kriterier for troverdighet i min oppgave.¹¹⁴ Det første kriteriet er at det må være indre sammenheng og koherens i helhetsforståelsen, og alle delene av helheten må kunne forenes med hverandre. Det andre kriteriet er at helhetsforståelsen må kunne «integre og dermed fortolke vår samlede virkelighetserfaring på en overbevisende måte».¹¹⁵ Hvis disse kriteriene oppfylles bidrar det til at den helhetlige livstolkningen oppfattes som troverdig. Derfor er dette kriterier jeg kan bruke når jeg drøfter hvordan frelsesteologi kan yte ressurser for konfirmanters livstolkning, fordi disse kriteriene bør oppfylles for at frelsesteologi skal oppfattes troverdig.

2.2.4 Livstolkning konstrueres sosialt

Gravem henviser til P. Berger og hans bruk av begrepet *troverdighetsstruktur*.¹¹⁶ Troverdighetsstruktur sier noe om at livstolkninger konstrueres sosialt. Når en livstolkning rekonstrueres og bekreftes sosialt, gjennom aktiviteter og ordninger i felleskap, kan livstolkningen beholde sin troverdighet.¹¹⁷ Det vil si at et helt samfunn kan fungere som troverdighetsstruktur for en livstolkning, slik som det norske samfunnet gjorde for den kristne livstolkning den gang kristendommen hadde monopol på livstolkning i samfunnet. I vår tid fungerer ikke lenger samfunnet som helhet som troverdighetsstruktur for den kristne livstolkning. Likevel kan konfirmantene ha en troverdighetsstruktur i livet sitt for eksempel gjennom familie, slektninger, venner eller fritidsaktiviteter. Både den norske og den verdensvide kirke kan også fungere som troverdighetsstruktur. Bergers bruk av begrepet troverdighetsstruktur sier noe om hvor viktig den sosiale konteksten kan være for utvikling og opprettholdelse av livstolkning. Det sosiale blir på en måte et tredje kriterium for troverdighet.

2.2.5 Bruk av livstolkning som begrep i fagdisiplin

Gravem skriver noe om hvordan livstolkning kan brukes som begrep i fagdisiplin. Han understreker at både del og helhet forutsetter hverandre gjensidig, og at innenfor livstolkning kan man både forsøke «å rekonstruere selve meningsammenhengen», eller «rette sitt fokus

¹¹² Ibid., 248.

¹¹³ Ibid., 253.

¹¹⁴ Gravem, «Livstolkning i kulturen», 258.

¹¹⁵ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 253.

¹¹⁶ Gravem, «Livstolkning i kulturen», 259.

¹¹⁷ Ibid., 259.

mot tolkning av *enkeltfenomener*». ¹¹⁸ I min avhandling retter jeg først og fremst fokuset mitt mot enkeltfenomenet: kristen fortolkning av Jesu død og oppstandelse. ¹¹⁹ Samtidig må jeg være bevisst meningssammenhengen eller helheten der enkeltfenomenet har sin plass: den kristne livstolkning. Gravem foreslår en definisjon av kristen livstolkning: «Forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv.» ¹²⁰ Denne definisjonen er en svært åpen definisjon av kristen livstolkning, fordi Gravem bruker ordene «i lys av» fremfor for eksempel «forankret» eller «betinget». Dette gjør at en kristen livstolkning ikke trenger å begrenses av Bibelens virkningshistorie i for eksempel kirkelig lære, men jeg tenker også at definisjonen sier noe om at en som forsøker å formidle kristen livstolkning må forholde seg til virkningshistorien. Gravem skriver at systematisk teologi i vår tradisjon regnes som normativ, og at det innenfor systematisk teologi «skal begrunnes både at livstolkningen er kristen og at det er en livstolkning vi kan stå inne for i dag.» ¹²¹ Dette er implikasjoner jeg velger å anse som førende for min avhandling. Formidling av frelsesteologi til konfirmanter må være noe vi kan regne som en del av en *kristen* livstolkning, og det må være noe som vi kan stå inne for og forstå i dag.

2.2.6 Forankring for gudstro

Gravem legger stor vekt på det kognitive ved livstolkning. Derfor vil jeg også presentere Erling Birkedal kategorisering av forankringer for gudstro, fordi det viser min avhandlings begrensninger. Birkedal skiller mellom tre former for forankringer for gudstro: emosjonell, sosial og kognitiv. ¹²² Ifølge Birkedal har alle forskjellige forankringer for sin gudstro, og at det har noe med personligheten til et menneske å gjøre. Emosjonell forankring kan for eksempel handle om opplevelse av gudsnærvær, slik emosjonell forankring av tro synes ifølge Birkedal å ha stor slitestyrke. ¹²³ Sosial forankring mener jeg er det samme som P. Berger kaller troverdighetsstruktur, at egen tro forankres i andre personer som tror. Kognitiv forankring handler om en gudstro som mennesket har reflektert over og gjort til en bevisst del av sin livstolkning. ¹²⁴ Jeg synes Birkedals skille mellom forankringer for gudstro er gode, og at konfirmantundervisere i kirka må være bevisst de ulike forankringene, for å kunne tilpasse

¹¹⁸ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 250.

¹¹⁹ Som jeg presiserte i innledningen, så er det lutherske og protestantiske forståelser jeg fokuserer på, forståelser som kan knyttes til Den norske kirke.

¹²⁰ Gravem, «Kristen livstolkning», 263.

¹²¹ Ibid., 263.

¹²² Birkedal, «Barn, Tro, livstolkning», 64.

¹²³ Ibid., 64.

¹²⁴ Ibid., 64.

formidlingen til de ulike menneskene som konfirmantene er. I min avhandling fokuserer jeg på hvordan det kognitive ved frelsesteologi kan være til ressurs for livstolkning. Hvis det stemmer at noen mennesker har emosjonell eller sosial forankring for sin gudstro, så betyr det at uansett hvor forståelig og livsnært noen formidler frelsesteologi til konfirmanter, så vil det for flere av konfirmantene være mindre viktig for deres gudstro. Men for dem som har en kognitiv forankring for sin gudstro, vil det være helt essensielt at frelsesteologien gir mening og at den kan integrere egne erfaringer. At jeg her fokuserer på den kognitive siden ved den kristne livstolkning, betyr ikke at jeg mener at de andre sidene ved gudstro er uviktige. For eksempel er praksis en svært viktig side ved religion.¹²⁵ Kristendommen handler om mye mer enn kun det kognitive, men i denne avhandlingen vil jeg avgrense meg til å analysere og drøfte med vekt på fortolkning, altså det kognitive.

2.2.7 Operasjonalisering av teori om livstolkning

Nå har jeg presentert sentral teori knyttet til begrepet livstolkning. Denne teorien har betydning for min drøfting. Gravem belyser livstolkning på ulike måter i sine artikler. Blant annet belyser han livstolkning som prosess, men også livstolkning som en helhetsforståelse. I min drøfting er det først og fremst individets livstolkningsprosess jeg er interessert i. Jeg bruker altså livstolkningsbegrepet først og fremst inn mot konfirmantenes prosess, og ser på hvordan frelsesteologi kan bli en del av konfirmanterens individuelle livstolkning. Samtidig drøfter jeg ressurser til livstolkning i en spesiell kontekst: konfirmantundervisning i Dnk, og i denne konteksten er det elementer fra den helhetlige *kristne* livstolkning som formidles. I analysen av lærerveiledningene finner jeg elementer fra en slik helhetlig kristen livstolkning. Jeg drøfter altså hvordan elementer fra den helhetlige kristne livstolkning kan yte ressurser til konfirmanterens individuelle livstolkning. Derfor er Gravems to kriterier for en livstolknings troverdighet en viktig del av min forskning. Disse kriteriene sier også noe om tosidigheten ved livstolkningsbegrepet: helhetsforståelsen og prosessen. Det må være sammenheng innad i helhetsforståelsen, men helhetsforståelsen må også kunne fortolke virkelighetserfaring på en overbevisende måte, altså fremstå relevant.¹²⁶ Det er det andre kriteriet som får mest fokus i min analyse og drøfting, men jeg kommer også til å bruke det første kriteriet i drøftingen.

¹²⁵ For mer om hvorfor praksis er viktig i religion, se Jan Olav Henriksens artikkel: «Everyday religion as transformation and orientation: a challenge to theology.», *Nordic Journal of Religion and Society* 29, No.01 (2016): 36-51.

¹²⁶ Se Gravems kriterier for etterprøving av helhetlige livstolkninger presentert lenger opp.

3 Analyse

I denne delen av oppgaven skal jeg analysere lærerveiledningene jeg har valgt ved hjelp av hermeneutisk tekstanalyse. Jeg analyserer de valgte tekstene hver for seg. Først presenterer jeg kort hvordan teksten er bygd opp, deretter søker jeg å identifisere hvilke forsoningsmodeller som kommer til syne i tekstene, og så vil jeg analysere tekstene med henblikk på hvordan forsoningsmodellene relateres til ungdommenes livserfaring. På denne måten vil jeg svare på første del av min problemstilling: *Hva kjennetegner frelsesteologien i utvalgte lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den norske kirke.* I siste del av dette kapittelet vil jeg presentere hva slags mønstre jeg har sett.

3.1 Delta Lærerveiledning

Den første lærerveiledningen jeg analyserer er *Delta Lærerveiledning*.¹²⁷ *Delta* er et konfirmantopplegg gitt ut av IKO og utarbeidet av Brage Molteberg Midtsund. Her skal jeg analysere en del av dette opplegget: *Delta lærerveiledning*, 2.utgave fra 2016. *Delta Lærerveiledning* er et hefte, som er bygd opp av 19 forskjellige forslag til samlinger for konfirmasjonstiden. Samling 6 har navnet «Guds sønn: Jesus døde og sto opp. Hvorfor?», det var derfor enkelt å velge hvilket kapittel det var hensiktsmessig å analysere, fordi spørsmålet i denne tittelen bringer oss rett inn i temaet forsoningen. Teksten jeg analyserer består av avsnitt med disse overskriftene: innledning, inngang, film, samtale, aktivitet, bibelfortelling, undervisning, konflogg, salme, delta, delta hjemme og tips.¹²⁸

3.1.1 Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?

Korset som mysterium

Delta Lærerveiledning har forslag til lysbilder som kan brukes i undervisningen, og ved siden av hvert lysbilde står det en tekst. I mitt analysemateriale er det seks lysbilder, og de to siste lysbildene er mest relevante for min analyse. Det femte lysbildet har overskriften «Korsets mysterium». Der står det: «Jesus gav seg selv for oss for å gjenopprette relasjonen mellom mennesket og Gud. (...) Men hvorfor måtte han dø for å forsonne mennesket med Gud? Det er ulike måter å tenke om dette på. Vi gjengir tre forslag».¹²⁹ Det understrekes altså i teksten at det finnes ulike måter å tenke om forsoningen på. Så presenteres tre tolkninger i teksten, som

¹²⁷ Midtsund, *Delta Lærerveiledning*.

¹²⁸ Ibid., 52-57.

¹²⁹ Ibid., 54.

svarer til Gustaf Auléns tredeling av forsoningsmodeller; klassisk, objektiv, og subjektiv forsoningslære blir presentert med nettopp disse navnene.¹³⁰ Her er det altså ikke lenger så stor forskjell på objektsspråket og analysespråket mitt, siden teksten legger seg tett opp til kjent teologisk teori. Tre til fire setninger står som en enkel forklaring av essensen av hver forsoningslære, og disse forklaringene samsvarer i stor grad med mine forklaringer av Gustaf Auléns modeller tidligere. Etter presentasjonen av tolkningene står det: «Korset er og blir et mysterium. (...) Kanskje kan disse tre perspektivene sammen slå en akkord som gir en fyldigere klang til vår tro.»¹³¹ Her vektlegges korset som et «mysterium» og det uttrykkes at de tre perspektivene på Jesu død kan passe sammen, og at det ikke er nødvendig å velge en forklaring som bedre enn en annen. Det kan virke som at seierherre-, eksempel- og satisfaksjonsmodellen vektlegges på lik linje, og det oppfordres egentlig til at de tre perspektivene kan passe sammen og gi en bedre forståelse av betydningen av Jesu død og oppstandelse.

«Oppstandelsen er grunnmuren» - seierherremodellen

Selv om det i undervisningsbolken presenteres ulike tolkninger av Jesu død og oppstandelse, er det ikke lagt opp til en så åpen tolkning ellers i teksten. Det er tydelig at perspektiver fra seierherremodellen vektlegges både i innledningsteksten og i det siste lysbildet i undervisningsbolken. I innledningsteksten står det: «Jesu død og oppstandelse er en seier over død og ondskap, og på denne måten nødvendig for menneskets frelse.»¹³² Dette er en forståelse av forsoningen som passer godt inn i seierherremodellen. Dette ser vi også i det siste lysbildet: «Oppstandelsen er grunnmuren i den kristne tro. (...). Jesu oppstandelse er den store forskjellen. Oppstandelsen innebærer at han seiret over det onde. Det gir håp.»¹³³ Ordsammensetningen som blir brukt her er typisk for seierherremodellen: seier over det onde. Fokuset på oppstandelsen er også mest typisk seierherremodellen. Kanskje kan man se på dette fokuset på oppstandelsen som subtil kritikk av satisfaksjonsmodellen og eksempelmodellen? I lys av både satisfaksjonsmodellen og eksempelmodellen er Jesu død viktig for forsoning, og her sies det tydelig at det er oppstandelsen som er det viktigste i den kristne tro, og Jesu død får ikke samme status som viktig.

¹³⁰ Ibid., 55.

¹³¹ Ibid., 55.

¹³² Ibid., 52.

¹³³ Ibid., 55.

Å ofre for å vise kjærlighet – eksempelmodellen

Det er også store deler av teksten som bringer inn perspektiver fra eksempelmodellen. I den delen som har overskriften «Konflogg», stilles spørsmålet: «Hva er du villig til å ofre for å vise din kjærlighet til drømmekjæresten?». ¹³⁴ Og etter en presentasjon av noen alternativer for hva man kunne gjort for å vise kjærlighet, står det: «Jesus tok det enda lenger: Han ofret livet sitt for oss av kjærlighet. Snakk om kjærlighetserklæring!» ¹³⁵ Her er det altså understreket i teksten at Jesus ofret seg av kjærlighet, og det kobles til spørsmålet om hva man kan gjøre for å vise kjærlighet. Dette er et perspektiv som passer godt inn i eksempelmodellen, fordi tanken om at Jesus kroppsliggjør Guds selvoppofrende kjærlighet på korset er sentral i denne modellen. I Konflogg-delen er det også skrevet opp et forslag til praksis for konfirmantene: «Skriv en takkebønn for Guds kjærlighet til deg og alle mennesker. Be om at hans kjærlighet skal få prege ditt liv og bli til glede for mennesker du er sammen med.» ¹³⁶ Jesu selvoppofrende kjærlighet har nettopp blitt kommunisert, også kommer altså denne oppfordringen om å la kjærlighet prege konfirmantenes liv. Her forbindes altså Jesu kjærlighet med menneskers kjærlighet, og dette er et viktig perspektiv i eksempelmodellen.

Spor av ulike forsoningsmodeller

I innledningen av teksten jeg analyserer står det: «Denne samlingen handler om Jesu liv, at Gud ofret seg selv av kjærlighet til verden og hans seier over døden gjennom oppstandelsen.» ¹³⁷ Offeret er vektlagt som kjærlighetshandling, og dette er noe som kan forstås både i lys av satisfaksjonsmodellen og eksempelmodellen når det ikke forklares ytterligere. Oppstandelsen er også kommunisert som viktig på grunn av Jesu seier over døden, og dette perspektivet er sentralt i seierherremodellen. I innledningen legges det altså opp til å tolke Jesu død og oppstandelse i lys av ulike forsoningsmodeller.

Som forslag til liturgisk åpning presenteres en fortelling om den katolske presten Maximillian Kolbe fra konsentrasjonsleiren Auschwitz. Kolbe tok en medfanges straff, og ofret slik sitt liv. Så står det: «Kolbe tok på seg straffen som Gajowniczek hadde fått slik at han kunne få leve videre.» ¹³⁸ Fortellingen som her blir fortalt anvender et motiv som er typisk for

¹³⁴ Ibid., 55.

¹³⁵ Ibid., 55.

¹³⁶ Ibid., 55.

¹³⁷ Ibid., 52.

¹³⁸ Ibid., 53.

satisfaksjonsmodellen, uten at motivet blir forklart som relevant for forståelsen av Jesus død og oppstandelse.

Bernd Krupka skriver i sin analyse av *Delta Lærerveiledning* utgave 2, at det er Jesu død og oppstandelse som «kjærlighetshandling» som er den mest fremtredende tolkningen i undervisningsopplegget.¹³⁹ Men jeg mener at både seierherremodellen og eksempelmodellen får mye vektlegging i *Delta Lærerveiledning* 2.utgave. Med tanke på det siste lysbildet i undervisningsbolken vil jeg si at seierherremodellen får enda litt mer betydning enn eksempelmodellen, men at det også finnes spor av satisfaksjonsmodellen.

3.1.2 Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?

Som sagt så har teksten noen stikkord i starten for hva som kan være fokus for samlingen. Under overskriften «Livstolkning og – mestring» står det punktvis: forsoning, tilgivelse, selvoppofrelse, påskefortellingens betydning.¹⁴⁰ Teksten gir ikke så mye mer forklaring på hvorfor disse ordene er relevante for samlingen, eller hvordan de ordene kan være viktige for livstolkning og -mestring. For eksempel så er ikke tilgivelse nevnt ellers i teksten annet enn i den allerede nevnte stikkordsformen, så tolkninger av Jesus død og oppstandelse er ikke koblet på temaet tilgivelse. Teksten presenterer også noen samtale spørsmål i avsnittet «samtale», hvor to av fem spørsmål er konkret knyttet til ungdommenes liv: «Hva er den beste gaven du noen gang har fått?» og «Hvem ville du ofret deg for?».¹⁴¹ Selv om dette kan hjelpe ungdommene til å koble tematikken fra undervisningen på eget liv, så gjøres ikke koblingen eksplisitt i teksten.

Som forslag til «Dagens bønn» står det: «Kjære Jesus. (...). Takk for at du har åpnet veien til himmelen for oss! Amen.»¹⁴² Dette er en konkret forklaring på hva Jesu død og oppstandelse betyr for mennesker i dag: det betyr at konfirmantene kan vite at veien til himmelen er åpen på grunn av Jesu død og oppstandelse. Som nevnt knytter også «Konflogg»-avsnittet forsoningstematikken konkret til konfirmantenes eget liv. Blant annet er den tidligere omtalte bønnen et eksempel på hvordan eksempelmodellen knyttes til ungdommenes liv, ved at det foreslås å be om at Guds kjærlighet skal prege livet. Perspektiv fra eksempelmodellen knyttes

¹³⁹ Krupka, «Med rom for flere stemmer», 19.

¹⁴⁰ Midtsund, *Delta Lærerveiledning*, 52.

¹⁴¹ Ibid., 53.

¹⁴² Ibid., 56.

også til menneskelig kjærlighet ved spørsmålet om hva man er villig til å ofre for drømmekjæresten. I denne lærerveiledningen kan man ikke finne spor av en kritisk tilnærming til det å bruke Jesu offer som et eksempel til etterfølgelse, dette kommer jeg tilbake til i drøftingen.

3.2 Nøkler til livet: «Hvorfor døde Jesus på korset?»

Nøkler til livet er et konfirmantopplegg gitt ut av KFUK/KFUM.¹⁴³ Forfatter er Jan Christian Kielland, men det har vært flere som har vært med i utviklingen av lærerveiledningen.¹⁴⁴ Teksten jeg analyserer har tittelen «Hvorfor døde Jesus på korset?». Den står ikke i boken *Nøkler til livet*, men teksten er knyttet til *Nøkler til livet* både gjennom henvisning i selve heftet og på nettsiden til *Nøkler til livet* som et forslag til en samling man kan bruke som en del av *Nøkler til livet*-opplegget.¹⁴⁵

Utforske korset betydning – samtidens teologi

Som en innledning til lederen i starten av teksten står det:

Uansett egen tolkning av korset, kan det være fristende som kirkelig medarbeider å skulle formidle denne tolkningen til ungdommer. I denne samlingen er arbeidsmåten en annen: Det handler om å invitere deltakerne inn i det samme rommet som disiplene var i – møte med korsets mysterium – med muligheter for selv å gi uttrykk for hvilken av korstolkningene som gir mest mening. Slik gir denne samlingen en nyttig tilbakemelding til kirken om hvilken tolkning som ungdom i dag finner mest mening i.¹⁴⁶

Den første setningen kan tolkes som en slags advarsel til konfirmantundervisere. I bønnen Vår Far sies det «la oss ikke komme i fristelse», noe som viser at ordet «fristelse» kan være forbundet med noe negativt innenfor kristen tro. Ved bruk av ordene «det kan være fristende», fremstår det å formidle egen tolkning av korset som negativt. Videre ser vi at lærerveiledningen igjen presenterer korset som et mysterium, slik som det ble understreket i

¹⁴³ Kielland, *Nøkler til livet*.

¹⁴⁴ Ibid., 5.

¹⁴⁵ Ibid., 175.

KFUK-KFUM. «Hvorfor døde Jesus på korset?»

¹⁴⁶ KFUK-KFUM. «Hvorfor døde Jesus på korset?», 1. Denne teksten har ikke egentlig sidetall trykket i dokumentet, men jeg skriver sidetall likevel så det er lettere å finne frem. Teksten har fem sider.

Delta Lærerveiledning. Innledningen gir også inntrykk av et ønske om å legge til rette for å formulere «samtidens teologi», i og med at ungdommene kan sette ord på det de «finner mest mening i». Resten av dette kapittelet i lærerveiledningen legger opp til et gruppearbeid der konfirmantene i grupper skal diskutere ulike tolkninger av Jesu død og oppstandelse. Det er foreslått at hver gruppe får utdelt en tekst som forklarer en type tolkning av Jesu død og oppstandelse. I motsetning til *Delta Lærerveiledning* brukes ikke Auléns navn på de ulike forsoningsmodellene, objektsspråket er altså annerledes enn mitt analysespråk. Jeg vil nå analysere hvordan lærerveiledningen presenterer ulike tolkninger av Jesu død og oppstandelse. Alle de tre forklaringene starter med innledende spørsmål, og avslutter med bibelvers som er i tråd med tolkningen.

3.2.1 Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?

«Den som dør, kan ta straffen for det andre har gjort»

Den første tolkningen har overskriften «Den som dør, kan ta straffen for det andre har gjort.»¹⁴⁷ Først kommer noen innledende spørsmål som jeg skal kommentere senere, også fortsetter teksten med forklaringer av tanken om sydebukken fra det gamle testamentet: «I det gamle testamentet leser vi at Gud har skapt mennesket og gitt det fri vilje. Samtidig skiller synden mennesket fra Gud. Hvordan skal dette løses?».¹⁴⁸ Teksten tar altså utgangspunkt i det gamle testamentet, og gir slik en forklaring på hvordan denne tolkningen av Jesu død og oppstandelse ga mening den gang tolkningen oppstod. Ordet «sydebukk» blir forklart som «én som får skylden for noe andre har gjort». Så står det: «Som en fortsettelse av denne tanken, kan man se Jesus som en sydebukk når han dør på korset. Han tar på seg straffen for alt det gale mennesker har gjort. (...). Siden Jesus er både Gud og menneske, kan han sone på vegne av alle.»¹⁴⁹ Det som sies her gjør at vi kan plassere tolkningen innenfor satisfaksjonsmodellen, fordi tanken om straff og sonoffer er sentral i denne modellen. Men det ser ut til at teorien som presenteres ikke sier noe eksplisitt om hvem som krever at noen straffes eller hvem det gjøres *for*. Implisitt er det mye mulig at leseren forstår teksten som at det er Gud som krever straffen, fordi det tidligere blir forklart at «i jødedommen ble dyr ofret *til Gud* i tempelet», og at man kan forstå det som skjer på korset i forlengelse av dette.¹⁵⁰ Forklaringen til teorien som blir presentert legger vekt på å forklare begrepet «sydebukk» og

¹⁴⁷ Ibid., 2.

¹⁴⁸ Ibid., 2.

¹⁴⁹ Ibid., 2.

¹⁵⁰ Ibid., 2, min kursiv

fenomenets historie. Likevel kan vi ikke plassere det som blir presentert inn i Peters sin sydebukkmodell, fordi det er ikke å avdekke menneskers løgn som står i sentrum. Sydebukk-begrepet brukes i forbindelse med straff, offer og tilgivelse. Det går an å plassere presentasjonen av tolkningen «Den som dør, kan ta straffen for det andre har gjort», inn i satisfaksjonsmodellen. Men vi ser her at det finnes ulike måter å forklare «den teologiske mekanismen» innenfor satisfaksjonsmodellen, som for eksempel å legge vekt på sydebukk-begrepet.

«Den som tar kampen opp med døden, kan sette oss fri»

Den neste tolkningen har overskriften «Den som tar kampen opp med døden, kan sette oss fri». Tolkningen forklares slik: «Korset kan tolkes som en kamp mot det onde. (...). Jesu død på korset er et uttrykk for kampen, og gjennom oppstandelsen viser han at han vant. Gud har vist at døden ikke har det siste ordet i verden.»¹⁵¹ Denne forklaringen reflekterer motiv fra seierherremodellen: Jesu seier over døden og det onde. Det dras også frem i teksten at Jesus fremstilt som seierherre på korset har vært et vanlig kunstmotiv i kristendommen, og at det fortsatt er et vanlig motiv i østkirken.¹⁵² Selv om poenget med denne gruppeoppgaven er at konfirmanter selv skal få velge hva slags tolkning som gir mening for dem, så lurer jeg på om teksten om seierherre-motivet i kunsten formidler noe annet. Når det står i teksten at seierherre-motivet i kunsten var vanlig *før*, og at det nå er mest av det i Østkirken, legger det noen føringer for hvordan seierherre-motivet og kanskje også slik seierherremodellen skal forstås. Som konfirmanter innenfor Den norske kirke kan man kanskje forstå tolkningen, slik den blir presentert, som en tolkning som tilhører en annen tid eller en annen kirke enn sin egen. Slik finnes det kanskje en skjult normativitet i teksten. Samtidig har det tidligere blitt vektlagt i teksten at konfirmanter selv kan velge den tolkningen «som gir mest mening», så tolkningen i seg selv kan fortsatt overbevise konfirmanter. Teksten avslutter slik: «Jesu død på korset tolkes som en kamp mot synd, død og onde krefter, og oppstandelsen tolkes som en seier over disse.»¹⁵³ Det er altså tydelig her at det er seierherremodellen som blir presentert, som spesielt uttrykkes i bruken av ordene «kamp» og «seier».

¹⁵¹ Ibid., 3.

¹⁵² Ibid., 3.

¹⁵³ Ibid., 3.

«Den som dør for andre, viser at han elsker andre»

Den siste tolkningen har overskriften «Den som dør for andre, viser at han elsker andre».¹⁵⁴ Etter de innledende spørsmålene, starter teksten med: «Det sies ingen steder i Det nye testamentet at Gud krevde at Jesus måtte dø.»¹⁵⁵ På en måte kan dette tolkes som kritikk av den første tolkningen som ble presentert i lærerveiledningen. Fordi den første tolkningen kan tolkes dithen at hvis noen må ta på seg straff, så er det noen som har krevd denne straffen, og det må være Gud. Men som sagt sies ikke dette eksplisitt i forklaringen av den første tolkningen. Videre i teksten står det at det finnes mange spor i Bibelen og i annen historie av «at de som lever fullt ut i kjærlighet for andre, blir forfulgt.»¹⁵⁶ Dette virker som en slags innledning til forklaringen av det livet Jesus levde. Så kommer det en forklaring av tolkningen: «Ut fra dette kan Jesu død på korset tolkes som at Gud er villig til å gjøre alt for å vise oss sin kjærlighet. Jesus er villig til å være helt ærlig om undertrykkelse og urettferdighet.»¹⁵⁷ Slik tolkes korset som Guds fremste kjærlighetshandling, en tanke vi finner i eksempelmodellen. Tolkningen legger også vekt på Jesu kamp mot undertrykkelse og urettferdighet, noe som gir gjenklang i Peters tilpasning av seierherremodellen: «Jesus som frigjører». Teksten i analyse materialet kan tolkes som at den sier at Jesu korsfestelse ikke er planlagt av Gud, men at den er en konsekvens av Jesu liv i kjærlighet for andre og i kamp mot uretten. For det står: «Derfor planlegger skriftlærde og fariseere hvordan de skal få tatt livet av han, og de sørger for at det skjer.»¹⁵⁸ En slik forståelse av hvem som står bak korsfestelsen, synes jeg ligger tettere på Tanners inkarnasjonsmodell enn eksempelmodellen. Slik som Peters forklarer eksempelmodellen, virker det som at det er Jesus som har full kontroll på egen død.¹⁵⁹ I Tanners inkarnasjonsmodell er Jesu død først og fremst en konsekvens av at han er fullt og helt menneske, og tolkningen som blir presentert her i «Hvorfor døde Jesus på korset?» uttrykker at Jesu død først og fremst er en konsekvens av at Jesus har levd et liv i radikal kjærlighet. Men teksten avslutter med: «Hvordan skal vi vite at Gud er god? Jesus viser oss det. Jesus viser oss at Gud elsker oss så høyt at han kan gå i døden for oss.»¹⁶⁰ Denne setningen passer godt inn i eksempelmodellen: Jesus kroppsliggjør Guds selvoppofrende kjærlighet. Samtidig sier ikke presentasjonen av tolkningen noe eksplisitt om

¹⁵⁴ Ibid., 4.

¹⁵⁵ Ibid., 4.

¹⁵⁶ Ibid., 4.

¹⁵⁷ Ibid., 4.

¹⁵⁸ Ibid., 4.

¹⁵⁹ Peters, *God the Worlds future*, 400.

¹⁶⁰ KFUK-KFUM, «Hvorfor døde Jesus på korset?», 4.

at mennesker selv bør realisere denne selvoppofrende kjærligheten i sine liv, noe den sistnevnte forsoningsmodellen legger opp til.

3.2.2 Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?

Teksten «Hvorfor døde Jesus på korset?» inneholder flere forsøk på å relatere forsoningsmodeller til ungdommers livserfaring. Helt i starten av teksten står det: «Mål: Deltakerne skal identifisere seg med disiplenes søken etter mening etter Jesu død og oppstandelse, og de skal få ta stilling til egen tolkning av hendelsene».¹⁶¹ Dette formidler et fokus på at deltakerne skal være involvert, og at de skal få mulighet til å sette seg inn i hvordan det var å leve i Jesu tid, da den første kristne teologien ble utformet og formulert. Hele opplegget for samlingen er basert på at konfirmantene skal bli kjent med ulike tolkninger av Jesu død og oppstandelse, og få mulighet til å si hva de selv mener om det. For noen konfirmanter kan dette føre til nysgjerrighet, og det kan hjelpe dem til å sette ord på det de tror på. Det formidler også åpenhet for at konfirmantene selv kan formulere teologi, og at de slik kan velge en tolkning som gir mening i lys av deres livserfaring. Teksten har flere forslag til spørsmål som kan bli stilt underveis i samlingen, for å knytte det som blir diskutert til konfirmantenes liv. I forslag til innledning av samlingen står det for eksempel: «Hvordan ville du reagert hvis en venn eller en i familien sa at han snart skulle ofre livet sitt for noe?».¹⁶² I tillegg starter alle presentasjonene med noen innledende spørsmål knyttet til tolkningen: «Kan du komme på eksempler fra hverdagen på at...?» og «Kan du komme på eksempler fra film, bøker, musikk eller eget liv på at...?». Dette gir konfirmantene mulighet til å trekke linjer til eget liv og til populærkulturen, noe som kan gi større innsikt i frelsetematikken og gjøre frelseteologi relevant i konfirmantenes liv.

Det er også interessant å se på bruken av vi/oss. I presentasjonen av den første tolkningen sies det «Han (Jesus) tar på seg straffen for alt det gale mennesker har gjort», det brukes altså ikke vi eller oss, noe det ikke gjør i resten av akkurat den presentasjonen heller.¹⁶³ Men i presentasjonen av den siste tolkningen sies det som nevnt på slutten: «Jesus viser oss at Gud elsker oss så høyt at han kan gå i døden for oss.»¹⁶⁴ Å bruke vi/oss gjør at tematikken kan oppleves som noe som angår de menneskene som er til stede, og slik blir bruken av

¹⁶¹ Ibid., 1.

¹⁶² Ibid., 1.

¹⁶³ Ibid., 2.

¹⁶⁴ Ibid., 4.

«mennesker» i det første eksempelet en slags distansering til tolkningen. Pronomenbruk kan ha stor påvirkning på hvordan et budskap oppfattes og tolkes, og særlig med tanke på hvordan forsoningsmodeller relateres til livserfaring.

Det er også viktig å merke seg overskriftene som brukes i teksten for denne samlingen. Det generaliseres i overskriftene, istedenfor at det står for eksempel «Jesus dør og tar menneskenes straff» står det «Den som dør, kan ta straffen for det andre har gjort». Står det på denne måten sånn at ungdommene kan overføre det til deres eget liv? Kan andres død sone deres straff? Det samme gjelder overskriften «Den som dør for andre, viser at han elsker andre». Hva formidler dette til ungdommene? Dette kommer jeg tilbake til i drøftingen.

3.3 Jakten på sammenhengen – Bibelifokus

Den neste lærerveiledningen jeg skal analysere er *Jakten på sammenhengen-Bibelifokus* av Acta Normisjon. Dette er «et verktøy for trosopplæring» for fire ulike aldersgrupper, med 36 forslag til samlinger for hver aldersgruppe som ligger ute på nett.¹⁶⁵ Jeg analyserer det som er ment som trosopplæring for 8.-10.trinn. Grunnen til at jeg har med denne lærerveiledningen, selv om den ikke er et konfirmantopplegg, er for å få med bredden av det som kan formidles i Dnk. I tillegg er konfirmanter en del av den aldersgruppen som er målgruppen i dette opplegget. Opplegget er delt opp i seks forskjellige kapitler: Disippelliv, Guds Rike, Kirken, Skaperen, Jesus og Sammenhengen. Det var vanskelig å velge seg ut én samling å analysere, for på samme måte som i *Konfirmanbibelen Lærerveiledning* er temaene mer innvevd i hverandre, derfor har jeg valgt å analysere to tekster fra to ulike kapitler. Jeg fokuserer på det som sier noe om syn på forsoningen og hvordan det relateres til ungdommenes liv, og bruker derfor først og fremst delene som har overskriften «andakt» og «gruppesamtale».

3.3.1 Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?

«Ofret alt»

Først tok jeg utgangspunkt i kapitlet som heter «Jesus», for jeg tenkte at der ville jeg finne implisitt forsoningsteori.¹⁶⁶ Dette kapitlet inneholder en samling som har tittelen «Ofret alt». I andaktsteksten står det mye om forholdet mellom det å ofre noe og oppnå sine drømmer i sammenheng med å være en etterfølger av Jesus.¹⁶⁷ Det står også om Jesus: «Men han var villig

¹⁶⁵ Acta, «Bibelifokus»

¹⁶⁶ Acta, «Jesus»

¹⁶⁷ Ibid., 19.

til å gi og ofre sitt eget liv og død i pine og skam for å redde ditt og mitt liv. For ingen har større kjærlighet enn den som gir sitt liv for sine venner (Joh 15,13).»¹⁶⁸ Her kan man si at det hentes frem motiver fra eksempelmodellen, fordi bibelverset som blir nevnt uttrykker at det å gi sitt liv for andre er den fremste kjærlighetshandling som finnes. Man kan også si at fokuset på å være en etterfølger av Jesus sammenkoblet med det at Jesus ofrer sitt liv i kjærlighet, er en typisk kobling i eksempelmodellen. Det som uttrykkes i dette sitatet kan også reflektere perspektiv fra satisfaksjonsmodellen, både på grunn av offermatikken, men også fordi uttrykket «reddes» brukes, selv om det ikke forklares ytterligere hvorfor Jesu død «redder» liv.

I slutten av andakten står det «Jesus gav meg verdi uavhengig av mine prestasjoner. I Gud sine øyne er jeg høyt elsket uavhengig av hva jeg får til eller er villig til å ofre. Jesus har ofret alt som trengs for min skyld.»¹⁶⁹ Her knyttes menneskets verdi til det som Jesus har ofret, for han har «ofret alt som *trengs*». Det uttrykkes altså at det er noe som er nødvendig at ofres, men det sies ikke noe om hva eller hvorfor dette er nødvendig. Det er nærliggende å tenke at det er en objektiv forståelse av forsoningen som ligger bak dette, fordi i satisfaksjonsmodellen er det uttrykt som en nødvendighet at noen tar på seg straff eller soner for menneskers synd. Men man kan også tenke at det *trengs* at Jesus ofret sitt liv for å vise menneskene Guds kjærlighet, og slik kan det også tolkes som eksempelmodellen. I tillegg lurer jeg på hva «skyld» betyr i denne sammenhengen. Ordene «for min skyld», kan språkmessig både oppfattes som «for mitt beste», eller «for min synd/skyld». Sistnevnte tolkning av ordene uttrykker et motiv vanlig i satisfaksjonsmodellen.

«Syndefallet og synderen»

Teksten fra kapitlet «Jesus» som jeg har analysert over, viser spor av forsoningsmodeller, men går ikke veldig dypt inn i noen teologisk forklaring av hvorfor Jesu død og oppstandelse virker forsonende. Derfor har jeg valgt å trekke frem en tekst som gir en slik forklaring. I kapitlet «Skaperen» står forslag til samlingen «Syndefallet og synderen».¹⁷⁰ Først forklares arvesynden.¹⁷¹ Så står det:

¹⁶⁸ Ibid., 19.

¹⁶⁹ Ibid., 19.

¹⁷⁰ Acta, «Skaperen», 14-16.

¹⁷¹ Ibid., 14.

Men enda viktigere, er at synd skaper en avgrunn mellom oss og Gud. Ingen som har syndet fortjener å være sammen med Gud. Det er ganske forferdelig, ikke sant? Så hva skal vi gjøre? Jo, vi må stole på Jesus. For da Jesus døde på korset, så tok han straffen for alle syndene vi noen gang har gjort og noen gang kommer til å gjøre, en gang for alle. Hele hensikten med at Jesus kom, og døde, var å fjerne skillet som hadde vært mellom Faderen og hans barn helt siden Adam og Eva sin tid.¹⁷²

Her ser vi at det benyttes en forklaring som er typisk for satisfaksjonsmodellen: Synden er problemet, straff er en naturlig konsekvens av synden, løsningen er at Jesus tar straffen og slik forsvinner skillet mellom mennesket og Gud. Som vi ser er det forklart at «*hele* hensikten» med at Jesus kom, var for å fjerne skillet gjennom sin død. Selv om den siste setningen i sitatet kan tolkes adskilt fra det som står tidligere, er det rimelig å forstå setningen i sammenheng med resten av teksten. Hele hensikten med at Jesus kom var altså å ta på seg straffen for menneskets synder og slik forsone mennesket med Gud. Jesu liv og oppstandelse får ingen betydning i forklaringen av hovedhensikten. Vi ser altså at i andakten som hører til samlingen «Syndefallet og synderen» er det satisfaksjonsmodellen som får stor betydning. Kanskje kan man også anta at ordene om Jesu offer til menneskets redning i teksten «Ofret alt» forutsetter en lignende forståelse av Jesu død?

3.3.2 Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes liv?

I samlingen «Ofret alt» er andakten en historie fortalt av Audun Jonassen, og tidlig i teksten står det «Jeg så på det som en styrke å være villig til å ofre alt for noe.»¹⁷³ Så problematiseres dette: «Når du ofrer alt kan du alltid ofre noe mer. Styrt av hat er noen terrorister villige til å ofre alt. Når man er styrt av kjærlighet blir det lettere å skille hva man bør ofre og ikke, og offeret blir mer målbevisst.»¹⁷⁴ Til forskjell fra *Delta Lærerveiledning* løftes det opp at det ikke er alle offer som er gode offer. Dette gjøres også senere i teksten, for i teksten med overskrift «gruppesamtale» er det listet opp 8 forslag til spørsmål. Seks av åtte spørsmål handler om å ofre på en eller annen måte, og er knyttet til konfirmantenes liv. Blant annet stilles spørsmålene: «Kommer du på noe Jesus aldri vil be deg ofre for å følge han?» og «Hvis du er villig til å ofre alt, kan det hende at du synes livet er litt mørkt eller vanskelig?»¹⁷⁵ Det

¹⁷² Ibid., 14-15.

¹⁷³ Acta, «Jesus», 19.

¹⁷⁴ Ibid., 19.

¹⁷⁵ Ibid., 20.

første spørsmålet åpner opp for en viktig refleksjonssamtale rundt hva som er sunne og usunne offer. Spørsmålet kan kanskje på denne måten også hjelpe ungdommer til å gjenkjenne eventuelle usunne trosmiljø senere i livet. Det andre spørsmålet sier indirekte at hvis man er villig til å ofre livet sitt så er det et tegn på at man ikke har det bra, og på denne måten sies det implisitt at det å ofre livet sitt er et usunt offer. Her ser vi at eksempelmodellen kobles på ungdommenes liv gjennom samtale om det å ofre, men at det også gjøres et skille på Jesu liv og menneskers liv: mennesker skal ikke nødvendigvis ofre *alt*.

I samlingen «Synderen og syndefallet» er synden forklart på en måte som kan relateres til ungdommenes liv: «Vi roter det til. Vi sårer de vi er glade i. Vi sårer oss selv.»¹⁷⁶ Dette er noe mange ungdommer har erfart, så dette kan hjelpe konfirmantene med å forstå syndsbegrepet. Senere i andakten, etter forklaringen av hvordan Jesus forsonte menneskene med Gud, knyttes det å såre en venn eller en kjæreste til det å såre Gud. Det forklares at en nøkkel for å få relasjoner til å vare er «Å tilgi, og be om tilgivelse», og så forklares det at «Når vi ber om tilgivelse kan vi være sikre på at han tilgir».¹⁷⁷ Slik kobles Jesu død med tilgivelse, og det som skjer på korset blir en garanti for å få tilgivelse. På denne måten relateres perspektiv fra satisfaksjonsmodellen potensielt til ungdommenes liv.

3.4 Konfirmantbibelen lærerveiledning

Til slutt skal jeg analysere *Konfirmantbibelen – Lærerveiledning*. Den er en veiledning i bruk av konfirmantbibelen i form av et ressurshefte for konfirmantundervisere. Lærerveiledningen er gitt ut av Verbum forlag og utarbeidet av Heid Leganger-Krogstad, Randi Langkaas, Nina Engen, Inger Helen Nygård og Sindre Skeie. Det var vanskelig å velge seg ut én temasamling i *Konfirmantbibelen lærerveiledning*, fordi det tilsynelatende ikke var én temasamling som hadde forsoning eller frelse som tema. Det var likevel to delkapitler som fremsto som relevante med tanke på frelsteologi, derfor analyserer jeg tekstene som finnes i delkapitlene «Jesus, hvem er han?» og «Synd og ansvar».¹⁷⁸

¹⁷⁶ Acta, «Skaperen», 14.

¹⁷⁷ Ibid., 15.

¹⁷⁸ Leganger-Krogstad, *Konfirmantbibelen lærerveiledning*, 136-138, 176-178.

3.4.1 Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?

«Jesus, hvem er han?»

Den første samlingen har navnet «Jesus, hvem er han?». Et av samlingens mål er å «formidle påskens budskap om Jesu oppstandelse». ¹⁷⁹ Det foreslås i teksten at det kan gjennomføres en påskevandring der konfirmantene får «et klarere bilde av de forskjellige dagene i påsken», og avslutte denne vandringen med en oppstandelsespost hvor man gjenforteller 1 Kor 15 og fokuserer på at oppstandelsen er «fundamentet for den kristne troen». ¹⁸⁰ Deretter presenteres det noen teologiske utsagn knyttet til bibeltekster. Her er disse punktene slik de står i

Konfirmantbibelen Lærerveiledning:

- Jesu død og oppstandelse ble sett på som oppfyllelse av gamle profetier: Jes 53 (lidelse); Hos 6,2 (oppstandelse). (...).
- Oppstandelsen var for de første kristne et tegn på at Jesus var Guds sønn (Rom 1, 3-4).
- Oppstandelsen var også et tegn på at Jesus hadde fullført soningen av all verdens synd (1 Kor 15,17-18).
- Oppstandelsen er et tegn på at det finnes evig liv (v.32).
- At Jesus hadde en kropp etter oppstandelsen, viser at mennesker skal stå opp fra de døde med en ny slags kropp og ikke som ikke-kroppslige vesener (v.39-42).
- Vi trenger ikke være redde for døden (v.54-55).
- Håpet om et evig liv inviterer ikke til verdensflukt, men gir kraft til å «arbeide raust og rikelig for Herren., (...) (v.57-58). ¹⁸¹

Her ser vi en annen strategi for undervisning om det teologiske knyttet til Jesu død og oppstandelse, enn slik det ble presentert i *Delta Lærerveiledning* og *Nøkler til livet*. Alle de teologiske utsagnene blir her knyttet til bibeltekster, en ikke så overraskende strategi med tanke på at dette er en lærerveiledning til en Bibel. Dette gir inntrykk av en observerende presentasjon, mer enn en teologiserende presentasjon. Samtidig gjøres det et teologisk utvalg av bibelvers, og slik er teksten likevel normativ.

¹⁷⁹ Ibid., 136.

¹⁸⁰ Ibid., 136-137.

¹⁸¹ Ibid., 137. Jeg har valgt å utelate tre punkter som handler om hvem Jesus ble sett av mens hans levde fordi det ikke er relevant med tanke på forsoningsmodeller. Ellers er teksten gjengitt slik den står i kilden.

Det første jeg legger merke til er at det blir presentert flere perspektiver på hvordan Jesu død og oppstandelse hadde betydning for de første kristne: oppfyllelse av profetier og tegn på at Jesus var Guds sønn. Dette er perspektiver som ikke kommer så tydelig frem når selve forsoningen er i fokus, slik som i *Delta Lærerveiledning* og *Nøkler til livet*. I det tredje punktet brukes ordene «soning» og «synd», og dette gir klare assosiasjoner til satisfaksjonsmodellen. Det gis ikke noe nærmere forklaring på hvordan eller hvorfor denne soningen skjer, annet enn at Jesus har fullført soningen for synd og at oppstandelsen er et tegn på dette. Punkt fire, fem og seks har med døden og evig liv å gjøre. Her løftes det frem at oppstandelsen er tegn på at det finnes evig liv, at den viser at mennesker skal stå opp fra de døde med en kropp, og at mennesker ikke trenger å være redde for døden. Et perspektiv som er viktig i seierherremodellen, er at det som skjer på korset viser at døden er overvunnet fordi Jesus har seiret over den. I akkurat denne teksten fra *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* er ikke troen på et evig liv eksplisitt forankret i Jesu seier over døden, men i at Jesus stod opp igjen etter døden – oppstandelsen.

Det mest fremtredende ved min analyse av disse punktene er at objektsspråket er ganske annerledes mitt analysespråk og mine analysekategorier. Oppstandelsen som fundament for den kristne troen blir ikke presentert ved å forklare hvordan forsoningen mellom Gud og menneske skjer, men gjennom hva den er et tegn på. Det er etter min mening perspektiv fra satisfaksjonsmodellen som reflekteres i tekstens svar på hva oppstandelsen er et tegn på, gjennom å si at den var et tegn på at Jesus hadde fullført soningen for verdens synd.

«Synd og ansvar»

Det neste kapitlet har overskriften «Synd og ansvar».¹⁸² I underoverskriften «Livstolkning, tro og livsmestring» står det: «Formidle at synd er en makt i alle mennesker, og at synden skiller oss fra Gud.»¹⁸³ Samlingen har først og fremst som mål at konfirmantene lærer mer om synd, og dette gjøres blant annet gjennom et hverdagscase, en presentasjon av fortellingen om Adam og Eva, og å snakke om synd som «mer gjennomgripende» enn kun som det mennesket gjør.¹⁸⁴ Synd forklares altså ved hjelp av ulike tilnæringsmåter. Så presenteres et premiss, en forventning fra Gud: «Gud forventer at vi tar ansvar for livet vårt og det vi gjør. (...) Vi må

¹⁸² Ibid., 176-178.

¹⁸³ Ibid., 176.

¹⁸⁴ Ibid., 176-178.

gjøre opp for oss.»¹⁸⁵ I starten av samlingen stod det at synden skiller mennesket fra Gud, og her uttrykkes en forklaring gjenkjennelig fra satisfaksjonsmodellen: mennesket må gjøre opp for seg og sin synd. Tanken om å gjøre opp for seg vekker assosiasjoner til soning og straff, perspektiver som kjennetegner den nevnte modellen.

Videre står det om bibelverset Johannes 3,16: «Dette bibelverset handler om at Gud har gjort det mulig å rette opp igjen «systemfeilen» som synden er. Den er det ikke mulig å rette opp uten Jesus og det at han ble menneske, døde og sto opp igjen.»¹⁸⁶ Det gis ikke noen nærmere forklaring på hvordan Jesu liv, død og oppstandelse rettet opp «systemfeilen». Egentlig kan synden forstås som en del av problemet i flere forsoningsmodeller, men det er i satisfaksjonsmodellen at synden vektlegges som det sentrale hinderet mellom Gud og menneske. Man kan si at kapittelet «Synd og ansvar» gir konfirmantene en gjennomgang og forklaring av tankegangen i satisfaksjonsmodellen ved sin presentasjon av problem, premisser og løsning. Problemet er synd, premisset er at synden på en eller annen måte må gjøres opp for, og løsningen er Jesu liv, død og oppstandelse uten at kapittelet gir løsningen noen nærmere forklaring.

Det jeg har funnet i analyse av dette kapittelet bekrefter noe av fokuset i kapittelet «Jesus, hvem er han?», hvor det også var satisfaksjonsmodellen som implisitt ble stående som forklaring for forsoning. Til forskjell fra for eksempel *Delta Lærerveiledning*, er objektsspråket annerledes enn analysespråket mitt. For det første så finnes ingen tydelig kategorisering av ulike forsoningsmodeller. I tillegg bruker ikke kapittelet «Synd og ansvar» det man kan si er tradisjonelle begrep i satisfaksjonsmodellen, slik som soning, straff og «bar våre synder», men bruker en mer hverdagslig forklaring gjennom å si «vi må gjøre opp for oss». Det er heller ikke gitt noen eksplisitt forklaring på hvordan Jesu liv, død og oppstandelse rettet opp synden som «systemfeil».

3.4.2 Hvordan relateres forsoningsmodellene til ungdommenes livserfaring?

Kapittelet «Jesus, hvem er han?» har et avsnitt med overskriften «Livstolkning, tro og livsmestring», der står det: «Bli kjent med evangeliet om Jesu oppstandelse og formidle håp om vår egen oppstandelse. Vise at uten oppstandelsen finnes det ingen kristendom (1 Kor 15).

¹⁸⁵ Ibid., 177.

¹⁸⁶ Ibid., 178.

Jesu oppstandelse gir håp i møte med døden; livet skal nyskapes.»¹⁸⁷ Her uttrykkes noe av det som ønskes med konfirmantsamlingen; at konfirmantene skal knytte Jesu oppstandelse til håpet om egen oppstandelse og slik gi håp og trøst i møte med døden. Jeg vil si at dette er en måte temaet relateres til ungdommenes livserfaring, fordi døden er noe de fleste har erfaring med i ulik grad. Et av punktene presentert ovenfor uttrykker også dette perspektivet ved teksten: «vi trenger ikke å være redde for døden». Ved bruken av «vi» formidles det at det som blir sagt har betydning for mennesker som er til stede. På slutten av «Jesus, hvem er han» er det et forslag til liturgisk samling hvor det står at innsteget kan være: «Jesu oppstandelse betyr at Jesus er med oss her og nå.»¹⁸⁸ Dette er et annet perspektiv på hva oppstandelsen kan bety for ungdommenes livstolkning; Jesu oppstandelse viser at Jesus fortsatt er sammen med menneskene. Igjen ser vi bruk av det personlige pronomenet i 1.person flertall. I teksten understrekes det også at «Håpet om et evig liv inviterer ikke til verdensflukt». Slik bevisstgjøres det i teksten at døden ikke skal herliggjøres.

I «Synd og ansvar»-kapittelet står det under overskriften «Livstolkning, tro og livsmestring»: «Reflektere over ordet synd, hva det er i vår tid, og hva det er for oss.»¹⁸⁹ Her ser vi et tydelig ønske om å sammenkoble teologi med konfirmantenes liv. Det tas ikke for gitt at synd er et forståelig begrep. Videre presenteres et «case» hvor de to ungdommene Trine og Olav stjeler penger av moren til en venn, og blir oppdaget. Dette er en fortelling som uttrykker hvordan synd kan se ut i handling og det fortelles om hvordan ungdommene skammer seg når de blir oppdaget. I etterkant stilles det flere spørsmål i tilknytning til fortellingen, blant annet: «Hva skal til for å rette opp det som er gjort?», «Hvorfor er vi ikke alltid fornuftig og gjør det gode i forholdet til andre?», «Hvorfor floker det seg til i forholdet til Gud?», «Er det alltid nødvendig å gjøre opp for seg?».¹⁹⁰ Den refleksjonen disse spørsmålene legger opp til kan hjelpe konfirmantene til å forstå logikken bak satisfaksjonsmodellen. De fleste har følt på dårlig samvittighet eller skam, og mange har erfart å gjøre vonde ting i relasjon med andre. Koblingen mellom liv og satisfaksjonsmodellen gjøres eksplisitt ved å stille refleksjonsspørsmål, og deretter presentere det tidligere nevnte premisset som en konsekvens av refleksjonen: «Vi må gjøre opp for oss.» Logikken bak satisfaksjonsmodellen klargjøres

¹⁸⁷ Ibid., 136.

¹⁸⁸ Ibid., 138.

¹⁸⁹ Ibid., 176.

¹⁹⁰ Ibid., 177.

altså ved hjelp av refleksjon rundt livserfaringer, men selve løsningen på problemet presenteres som nevnt ikke helt tydelig.

3.5 Hvilke mønstre har jeg sett?

Jeg har nå analysert lærerveiledninger som brukes som ressurser til konfirmantundervisning i Den norske kirke. I min analyse ser vi at det finnes ulike måter å nærme seg frelsesteologi og forsoningsmodeller på. Det er også ulikt hvilke forsoningsmodeller som vektlegges og hvordan de relateres til konfirmantenes liv. Nå skal jeg trekke frem noen hovedmønstre jeg har identifisert.

3.5.1 Hvilke forsoningsmodeller vektlegges?

Først vil jeg oppsummere hvilke forsoningsmodeller som vektlegges i lærerveiledningene jeg har analysert. Jeg gikk inn i denne analysen med noen analysekategorier: Ted Peters' forsoningsmodeller med Auléns modeller som bakteppe. Jeg presenterte også Kathryn Tanners inkarnasjonsmodell. Auléns kategorisering fantes eksplisitt i *Delta Lærerveiledning* ved presentasjon av objektiv, klassisk og subjektiv forsoningsmodell. En slik tredeling fantes også i «Hvorfor døde Jesus på korset?», men det var ikke like tydelig at de tre modellene var identiske med Auléns kategorier.

I *Delta Lærerveiledning* fant jeg at seierherremodellen og eksempelmodellen var mest vektlagt. Seierherremodellen ble vektlagt gjennom å presentere oppstandelsen som helt essensiell for kristen tro, og eksempelmodellen ble uttrykt gjennom å understreke Jesu død som et offer gjort for å vise kjærlighet.

Teksten «Hvorfor døde Jesus på korset?» knyttet til *Nøkler til livet* uttrykte en åpenhet for å drøfte ulike forståelser av forsoningen. Likevel er det forskjell på hvor positivt og livsnært de ulike forståelsene blir presentert, noe man blant annet ser i hvordan personlig pronomen blir brukt i teksten.

I analyse av *Jakten på sammenhengen-Bibelifokus* fant jeg at samlingen «Ofret alt» får frem motiv fra eksempelmodellen, men at den kanskje også uttrykker tanker fra satisfaksjonsmodellen uten å forklare det eksplisitt. Samlingen «Synderen og syndefallet» formidlet på sin side tydelige perspektiver fra satisfaksjonsmodellen.

Til slutt analyserte jeg tekster i *Konfirmantbibelen Lærerveiledning*. I teksten «Jesus, hvem er han?» fant jeg perspektiv fra satisfaksjonsmodellen. Jeg fant også et fokus på oppstandelsen som tegn, noe som kan forstås i lys av seierherremodellen, men ord som «kamp» eller «seier» som er typisk denne forsoningsteorien blir ikke brukt. Samlingen «Synd og ansvar» fra *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* uttrykte ideer fra satisfaksjonsmodellen, uten å bruke det språket man kan si er typisk for denne forsoningsmodellen.

Alt i alt ser vi at det er de tre modellene av Peters som samsvarer med Gustaf Auléns tredeling som stort sett blir vektlagt: seierherremodellen, eksempelmodellen og satisfaksjonsmodellen. En mulig forklaring på dette kan være at Auléns modeller er bedre kjent enn Peters modeller.

3.5.2 Forsoningsmodeller som ikke blir vektlagt

Det var noen av mine analysekategorier jeg ikke fant tydelige perspektiver fra. Det er blant annet interessant at det finnes få spor av «det lykksalige byttet-modellen», bort sett fra det som har med soning for synd å gjøre. Byttemodellen er en modell Peters forklarer med utgangspunkt i Luthers teologi. Med tanke på at Dnk befinner seg innenfor den lutherske tradisjon, er det overraskende at det ikke finnes tydeligere spor av det Peters mener er Luthers tanker rundt akkurat dette perspektivet. Det finnes heller ikke spor av modellen «Jesus som mester av sann kunnskap». Slik denne modellen presenteres av Peters kan den kritiseres for å ikke gi Jesu død og oppstandelse noen teologisk betydning. Siden jeg har valgt å analysere kapitler og delkapitler som fokuserer på Jesu død og oppstandelse, er det kanskje ikke så rart at denne modellen ikke kom til syne. Perspektiv fra modellen «Jesus som den siste sydebukk» er heller ikke noe som vektlegges slik jeg analyserer lærerveiledningene, selv om sydebukk-begrepet ble trukket frem i «Hvorfor døde Jesus på korset?». Jeg valgte å bruke Ted Peters' kategorisering av forsoningsmodeller for å få frem flere nyanser i forståelsen av Jesu død og oppstandelse. Men det viste seg altså at tre av hans forsoningsmodeller ikke ble uttrykt i noe av mitt analysemateriale.

3.5.3 Andre perspektiver på Jesu død og oppstandelse

To av lærerveiledningene vektlegger at Jesu død er en konsekvens av det livet han levde i radikal kjærlighet. I teksten «Hvorfor døde Jesus på korset?» i forklaringen av «Den som dør for andre, viser at han elsker andre» så kommuniseres det at Jesu død er en konsekvens av at

han var ærlig om urettferdighet og undertrykkelse. Jeg uttrykte i min analyse av «Hvorfor døde Jesus på korset?» at dette perspektivet formidler noe av fokuset på Jesu menneskelighet som er å finne i Tanners inkarnasjonsmodell. Også i *Delta Lærerveiledning* finner vi en lignende forklaring: «Når Jesu liv ender i Jerusalem er det som en konsekvens av at hans lære og opptreden provoserte de religiøse og politiske lederne.»¹⁹¹ I begge disse eksemplene nyanseres Jesu død som hendelse på en måte som imøtekommer noe av den kritikken av forsoningsmodeller jeg presenterte i mitt delkapittel knyttet til frelsesteori.¹⁹²

3.5.4 Korset presentert som mysterium

Både *Delta Lærerveiledning* og *Nøkler til livets samling* «Hvorfor døde Jesus på korset?», legger vekt på å presentere korset som et mysterium. Begge tekstene presenterer ulike forsoningsmodeller, men gir de egentlig rom for å tenke annerledes? Som jeg har påpekt finnes det skjult normativitet også i disse tekstene. Selv om ulike tolkninger presenteres, kan det virke som at det er noen modeller som får mer positiv vektlegging. Det legges altså eksplisitt opp til en åpenhet i tolkningen av det som skjer på korset, men samtidig er det noe av det som skrives som formidler en lukkethet i tolkningen. Et annet spørsmål er i hvor stor grad ungdommene får være tolkende aktører? Det gis en presentasjon av ulike tolkninger, noe som viser at det finnes et mangfold i tolkninger av korset, men likevel er disse presentasjonene bare en liten bit av dette mangfoldet. Det finnes veldig mange tolkninger av det som skjer på korset, og i lærerveiledningene er det gjort et utvalg. For eksempel så viser boken *Cross Examinations* at det finnes veldig mange perspektiver og vinklinger som ikke er så innarbeida i teologien enda slik som Auléns modeller er.¹⁹³ I min drøfting vil jeg diskutere om en vektlegging på korset som et mysterium er nyttig eller nødvendig. Hvor mye åpenhet bør det legges til rette for med tanke på Jesu død og oppstandelse i konfirmantundervisningen?

3.5.5 Hvor blir det problematiske av?

Det er verdt å merke seg at nesten ingen av lærerveiledningene presenterer det problematiske ved tolkninger av Jesu død og oppstandelse. Som nevnt i mitt kapittel om frelsesteori, finnes det noe å kritisere alle forsoningsmodellene for. Det eneste eksemplet på noe som ligner kritikk av forsoningsmodeller er å finne i samlingen «Hvorfor døde Jesus på korset» knyttet

¹⁹¹ Midtsund, *Delta Lærerveiledning*, 52.

¹⁹² Se 2.1.5, under «Jesus som menneskets satisfaksjon»

¹⁹³ Trelstad, *Cross Examinations*.

til *Nøkler til livet*: «Det sies ingen steder i Det nye testamentet at Gud krevde at Jesus måtte dø.» Selv om dette ikke er konkret kritikk til noen bestemt forsoningsmodell, kan man se på det som et slags forebyggende tiltak mot et vanskelig Gudsbilde. Som jeg nevnte i teorikapittelet som feministisk kritikk av satisfaksjonsmodellen, kan ideen om at Gud krevde at Jesus skulle dø bli vanskelig for Gudsbildet. Et spørsmål i forlengelse av dette er om det er viktig å presentere kritikk av korset for konfirmantene? Kan man presentere en tolkning av Jesu død og oppstandelse uten å forberede ungdommene på hva slags kritikk som er rettet mot tolkningen? Eller skal man unngå en tolkning som har mange problematiske sider? Et annet spørsmål er om kritikk som kanskje er særlig relevant for ungdom bør kommuniseres? Dette kommer jeg til å diskutere videre i drøftingskapittelet.

3.5.6 Hvordan knyttes livserfaring til forsoningsmodellene?

Jeg vil til slutt oppsummere det jeg har funnet med tanke på hvordan forsoningsmodellene relateres til ungdommenes livserfaring. Noen av lærerveiledningene bruker erfaring til å forklare logikken bak forsoningsmodeller. Både i *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* og *Jakten på sammenhengen* ble syndsbegrepet forklart ved hjelp av erfaringer som kan relateres til ungdommers liv. I *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* ble det lagt vekt på å snakke om synd på ulike måter, og samtidig som tanker om synd og ansvar ble relatert til livserfaring, ble logikken i satisfaksjonsmodellen forklart på overflaten. Noen av lærerveiledningene, for eksempel *Delta Lærerveiledning*, knyttet også Jesu selvoppofrende kjærlighet til det mennesker kan gjøre for å vise kjærlighet, og dette kan forklare perspektiv fra eksempelmodellen.

Jeg fant også noen sitater som uttrykker konkrete forsøk på å si noe om hva Jesu død og oppstandelse kan bety for mennesker i dag. I *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* stod det: «Jesu oppstandelse betyr at Jesus er med oss her og nå». Litt i samme bane stod det i «Hvorfor døde Jesus på korset?»: «Jesus viser oss at Gud elsker oss så høyt at han kan gå i døden for oss.»¹⁹⁴ Begge disse sitatene kan fortelle ungdommene noe om Jesu relasjon til mennesker som lever i dag. Selv om mange konfirmanter kanskje ikke har konkrete erfaringer av at Jesus er nærværende i sine liv, kan disse sitatene hjelpe dem til å forstå noe som kan føles relevant i livet: Guds kjærlighet for mennesket. I tillegg fant jeg at døden ble knyttet til forsoningsteologien som for eksempel i «Hvorfor døde Jesus på korset?» hvor det stod: «Gud

¹⁹⁴ KFUK-KFUM, «Hvorfor døde Jesus på korset?», 4.

har vist at døden ikke har det siste ordet i verden» og i *Konfirmantbibelen Lærerveiledning* der det stod: «Vi trenger ikke være redde for døden». ¹⁹⁵

Alt i alt ble frelsesteologi knyttet til livserfaring på en eller annen måte i alle lærerveiledningene, men som vist i min analyse er det forskjell på hvor tydelig denne koblingen gjøres. I noen av lærerveiledningene ble livserfaring trukket frem, uten at det var forklart hvordan den livserfaringen hadde sammenheng med frelsesteologi. I samlingen «Hvorfor døde Jesus på korset» åpnes det derimot opp for at konfirmantene selv foreslår livserfaring som reflekterer tanker fra forsoningsmodeller, noe som kan hjelpe konfirmantene til å selv sette ord på hva Jesu død og oppstandelse betyr i egne liv.

3.6 Avslutning av analyse

Jeg har analysert deler fra fire ulike lærerveiledninger: «Guds sønn: Jesus døde og sto opp. Hvorfor?» fra *Delta Lærerveiledning*, «Hvorfor døde Jesus på korset» knyttet til *Nøkler til livet*, «Ofret alt» og «Synderen og syndefallet» fra *Jakten på Sammenhengen – Bibelifokus* og til slutt «Jesus, hvem er han?» og «Synd og ansvar» fra *Konfirmantbibelen Lærerveiledning*. I analysen av disse har jeg svart på en del av problemstillingen min: *Hva kjennetegner frelsesteologien i utvalgte lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den norske kirke?* Jeg har både svart på hvilke forsoningsmodeller som vektlegges og hvordan disse forsoningsmodellene knyttes til konfirmantenes livserfaring. Videre kommer jeg til å drøfte formidling av forsoningsmodeller i lys av mine funn, med vekt på sammenkoblingen av forsoning og livserfaring. Hvordan kan Jesu død og oppstandelse yte ressurser for konfirmanters livstolkning i dag?

4 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg svare på den andre delen av min problemstilling: «*Hvordan kan frelsesteologi yte ressurser for konfirmanters livstolkning i dag?*». Først skal jeg drøfte hvordan ulike forsoningsmodeller er relaterbare til livet, og hvorfor dette er viktig for at de skal kunne yte ressurser til livstolkning. Gravems andre kriterium for etterprøving av helhetlige livstolkninger klinger med i denne drøftingen: at en livstolkning må kunne

¹⁹⁵ Ibid., 3.

Leganger-Krogstad, *Konfirmantbibelen Lærerveiledning*, 137.

«integrere og dermed fortolke vår samlede virkelighetserfaring på en overbevisende måte».¹⁹⁶ Her kommer jeg både til å drøfte de erfaringene som ble koblet til frelsesteologi i analyse materialet mitt, men også trekke inn andre relevante livserfaringer. Til slutt skal jeg på denne bakgrunn drøfte hvordan forsoningsmodeller kan brukes i konfirmantundervisningen for å kunne yte ressurser for konfirmanterens livstolkning.

Teorien knyttet til begrepet livstolkning er sentral for denne drøftingen. I tillegg vil jeg bruke ny litteratur for å kunne si noe om ungdommers livserfaring. Med tanke på litteratur knyttet til forskning på ungdom bruker jeg i hovedsak Ole Jacob Madsens bok *Generasjon Prestasjon*. Jeg bruker også Ann Christies forskning på «Ordinary Christology» for å belyse hvordan frelsesteologi kan oppfattes av mennesker uten teologisk utdanning.¹⁹⁷

Det finnes begrensninger ved min drøfting. Dette er mange faktorer som spiller inn på hvordan forsoningsmodeller kan være en ressurs i konfirmanterens livstolkning. Jeg vil her drøfte hva som potensielt *kan* gi ressurser til livstolkning, det betyr ikke at jeg påstår å kunne si noe om hvordan ungdom faktisk vil oppleve det. Det må det en empirisk undersøkelse til for å svare på. Ut ifra min teori forsøker jeg likevel å komme med begrunnede forslag til hvordan forsoningsmodeller potensielt sett kan bidra med ressurser til livstolkning for ungdom i dag.

4.1 Forsoningsteologi relatert til erfaring

4.1.1 Å legge til rette for livstolkning

Gravems arbeidsdefinisjon av livstolkning er som tidligere nevnt: «Livstolkning er at vi prøver å finne mening i vår erfaring av livet og verden».¹⁹⁸ Hvis forsoningsteologi skal være en ressurs for konfirmanterens livstolkning, må de ideene og tankene som forsoningsteologi tilbyr, hjelpe konfirmantene å finne mening i deres erfaring av seg selv og verden. Derfor skal jeg i drøftingen blant annet løfte frem de erfaringene som ble knyttet til tanker om forsoningen i lærerveiledningene, og drøfte hvordan de ulike forsoningsmodellene kan være gjenkjennelige i konfirmanterens liv. Hvilke perspektiv hentet fra forsoningsmodeller kan hjelpe konfirmantene å *finne mening i sin erfaring av livet og verden*? For å svare på dette vil jeg først si noe om det å være ung i dag ved å trekke frem noe teori knyttet til ungdomsforskning.

¹⁹⁶ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 253.

¹⁹⁷ Christie, *Ordinary Christology*

¹⁹⁸ Gravem, «Det meningsøskende menneske», 237.

4.1.2 Generasjon prestasjon?

I Norge har vi etterhvert fått et etablert navn på generasjonen som har vært ungdom de siste årene: «generasjon prestasjon».¹⁹⁹ «Generasjon prestasjon» er dem som er vokst opp i prestasjonssamfunnet, og er ifølge media «flittige og fremtidsrettede» ungdommer.²⁰⁰ Ole Jacob Madsen har i sin bok *Generasjon Prestasjon* argumentert for at samtidsdiagnoser kan fungere som selvoppfyllende profetier på en negativ måte.²⁰¹ Dette gjelder blant annet å kalle en generasjon for *Generasjon Prestasjon* eller det å navngi tendenser hos unge jenter som «flink-pike-syndromet».²⁰² På grunn av menneskers ønske om å «tilpasse seg majoritetens preferanser» kan det være at ungdommer internaliserer atferd som blir beskrevet i media som typisk for deres generasjon.²⁰³ Betegnelsen «Generasjon prestasjon» sier ingenting om ungdommene som individer. Alle ungdommer er forskjellige. Det finnes ulikheter knyttet til for eksempel hvor ungdommene kommer fra, og andre faktorer som familiens økonomi, foreldres utdanning, sosial kapital, evner osv. En generaliserende definisjon av dagens ungdom er kanskje ikke hensiktsmessig med tanke på Ole Jacob Madsens argumentasjon, fordi det er fare for å bidra til en selvoppfyllende profeti for dagens ungdom. Likevel kan man si noe om hvilke livserfaringer som er gjenkjennelige i livet, både med tanke på det vi vet om å være menneske, og med tanke på de tendensene man ser i kulturen og samfunnet. Jeg kommer til å basere min videre drøfting av hvordan forsoningsmodellene kan knyttes til ungdommers livserfaring på dette.

4.1.3 Seierherremodellen i relasjon til ungdommers livserfaring

Perspektiv fra seierherremodellen ble vektlagt i flere av lærerveiledningene jeg analyserte, men hvilke livserfaringer kan relateres til denne modellen? Som jeg fant i analysen ble temaet «døden» relatert til frelsesteologi. Døden er et tema som er relevant for de fleste mennesker, fordi man som menneske lever med vissheten om at man en dag skal dø. Mange har også erfaring av å miste noen de er glad i til døden, og noen er redde for å dø. I 2019 ble 85,5 prosent av alle begravelser Norge holdt i Den Norske Kirke.²⁰⁴ Dette tyder på at kirkelig begravelse fortsatt står sterkt som tradisjon, men kanskje det også viser at håpet knyttet til

¹⁹⁹ Madsen, *Generasjon Prestasjon*, 118.

²⁰⁰ Ibid., 120.

²⁰¹ Ibid., 143.

²⁰² Ibid., 183.

²⁰³ Ibid., 175.

²⁰⁴ Statistisk sentralbyrå, «Den norske kirke».

Jesu oppstandelse som formidles i kirka, er en trygghet for det norske folk i møte med døden? Seierherremodellen kan bidra med ressurser til livstolkning for konfirmanter i dag, fordi den legger særlig vekt på at Jesus seiret over døden. Selv om oppstandelse fra de døde er et fenomen som ikke samsvarer med konkrete erfaringer i konfirmantenes liv, kan Jesu oppstandelse gi svar på det eksistensielle spørsmålet: hva skjer etter døden? Samtidig som noen er redde for å dø, er det også noen som ønsker å dø. Det er en grunn til å ikke herliggjøre døden. I *Konfirmanbibelen Lærerveiledning* stod det: «Håpet om et evig liv inviterer ikke til verdensflukt».²⁰⁵ Dette kan være en viktig presisjon for ungdommer som sliter med selvmordstanker. Men å formidle Jesu seier over døden som et tegn på at kristne kan håpe på et liv etter døden, er først og fremst en ressurs for livstolkning.

Seierherremodellen legger også vekt på at Jesus bekjemper det onde gjennom sin død og oppstandelse, dette er et perspektiv som potensielt kan gi mening for konfirmanter. For i «Hvorfor døde Jesus på korset?» spørres det: «Kan du komme på eksempler fra film, bøker, musikk eller eget liv på at noen kjemper mot det onde?».²⁰⁶ Av de tre tolkningene som blir presentert i «Hvorfor døde Jesus på korset?», vil jeg påstå at det er i tilknytning til seierherremodellen at dette spørsmålet er lettest å svare på. Grunnen til dette er at kampen mellom det gode og det onde er et typisk plot i utallige filmer, serier og bøker, særlig i imaginære univers. Eksempler på dette er Harry Potter, Ringenes Herre og Game of Thrones. Denne kampen mellom det gode og det onde er altså svært gjenkjennelig i populærkultur, og det er på denne måten lett å trekke linjer til noe konfirmantene kjenner til. Kampen mellom det gode og det onde kan også være et narrativ konfirmantene kjenner igjen i eget liv. Noen kan kjenne på en konkret kamp mellom godt og ondt i seg selv, for eksempel i form av psykiske lidelser som angst og depresjon. Ungdommer kan kanskje også oppfatte en slags kamp mellom det gode og det onde for eksempel i nyhetsbildet, i relasjoner, eller på skolen. De fleste har hvertfall en erfaring av at det finnes både godt og ondt i verden, og at dette er en kontrast som påvirker mange deler av virkeligheten.

4.1.4 Eksempelmodellen i relasjon til ungdommers livserfaring

I analysen min konkluderte jeg med at noen av lærerveiledningene la vekt på perspektiv fra eksempelmodellen. *Delta Lærerveiledning* viste at det kanskje er enklest å knytte perspektiv

²⁰⁵ Leganger-Krogstad, *Konfirmanbibelen Lærerveiledning*, 137.

²⁰⁶ KFUK-KFUM, «Hvorfor døde Jesus på korset?», 3.

fra eksempelmodellen til ungdommers livserfaring. Men det finnes utsagn og koblinger i analyse materialet knyttet til perspektiv fra eksempelmodellen, som kan være direkte usunt å kommunisere til ungdom. For eksempel når det generaliseres i overskriften i «Hvorfor døde Jesus på korset?»: «Den som dør for andre, viser at han elsker andre.»²⁰⁷ Selv om dette ikke står som noen oppfordring til ungdommen, kan det være uheldig å generalisere et slikt utsagn, for denne setningen kan på ingen måte være overførbar til konfirmantenes eget liv. Et annet eksempel er når selvpoffring fremmes som et ideal i *Delta Lærerveiledning*. Når det spørres «Hva er du villig til å ofre for å vise din kjærlighet til drømmekjæresten?», bør man også spørre hvor langt en tenåringsjente eller en tenåringsgutt egentlig bør gå for å «ofre» seg for en den liker. Skal man ofre hva som helst for å vise kjærlighet? Tarjei Gilje skriver i artikkelen «#churchtoo. Det skjer i kirken også» i *Dagen* om overgrep i kirkelig sammenheng.²⁰⁸ Maktmisbruk kan dessverre oppstå i kirken, og maktmisbruk er noe konfirmantene kan møte ellers i livet. Å prate om selvpoffring bør også inneholde en advarsel mot selvutslettelse, og en tydelighet på hva som er god selvpoffring. I hvilken grad skal mennesker ofre seg for andre mennesker? I lys av #metoo-bevegelsen bør konfirmantundervisere i kirken være bevisste på hvordan de prater om temaer som har potensiale til å misoppfattes og misbrukes. Dette gjelder særlig det å trekke forbindelser mellom Jesu selvpoffrelse av sitt eget liv og menneskelig selvpoffrelse, et perspektiv som det legges vekt på i eksempelmodellen.

Samtidig så er det perspektiv i eksempelmodellen som kanskje appellerer spesielt til mennesker i dag, med tanke på det som blir omtalt som «prestasjonssamfunnet». I et intervju med Dagbladet i 2012, sa Per Fugelli: «Markedskrefter, så klart, har dyrket fram prestasjon, perfeksjon og produksjon som viktigere enn alle mål i vårt samfunn.»²⁰⁹ Selv om man kan diskutere hvorvidt samfunnet i dag faktisk er et prestasjonssamfunn, har begrepet «prestasjonssamfunn» vært flittig brukt som samfunnsbetegnelse i media de siste årene.²¹⁰ Det finnes sannsynligvis som Fugelli beskriver, et jag etter perfeksjon og prestasjon i tidens ånd. Derfor appellerer kanskje eksempelmodellen til dagens unge, fordi den inviterer i større grad til handling og prestasjon enn det de andre modellene gjør. For noen år siden var «What Would Jesus Do?»-armbånd populært blant kristne, unge mennesker.²¹¹ Disse WWJD-

²⁰⁷ Ibid., 4.

²⁰⁸ Gilje, «#churchtoo. Det skjer i kirken også»

²⁰⁹ Hansen, «Levemannen»

²¹⁰ Madsen, *Generasjon Prestasjon*, 111-118.

²¹¹ BBC, «What would Jesus do? »

båndene uttrykker et perspektiv ved eksempelmodellen: at mennesker skal etterligne Jesus. Slik handlingsrettet tro appellerer kanskje enda mer til de unge enn de eldre? Å forstå Jesus som et godt forbilde for livet er et perspektiv som kan være relevant for ungdommer, og på denne måten kan eksempelmodellen yte ressurser til ungdommers livstolkning.

På den andre siden kan for mye vekt på eksempelmodellen bidra til å gi ungdommene enda mer prestasjonspress. I forbindelse med Black Lives Matter-bevegelsen i 2020 ble statuer vandalisert på bakgrunn av at mennesket statuene portretterte ble beskyldt for rasistiske holdninger. Åste Dokka trekker frem denne trenden, og påpeker at den viser et menneskesyn som krever perfeksjon, og som ikke gir rom for at mennesker kan anerkjennes for noe bra til tross for dårlige sider.²¹² Man kan si at eksempelmodellen til en viss grad bidrar til et menneskesyn som antar at perfeksjon er innen rekkevidde, fordi modellen ikke belyser synden og det onde som en realitet i menneskers liv slik som Tanner kritiserte den for.²¹³ I boken *Generasjon Prestasjon* trekker Madsen frem en kvalitativ undersøkelse hvor syv norske kvinner og menn i alderen 20-31 år ble intervjuet om hvordan de opplevde sin depresjon.²¹⁴ Madsen fant noen normative idealer i samtiden som informantene eksplisitt eller implisitt trakk frem som del av sin fortelling om depresjon: blant annet vellykkethet, selvrealisering, betinget egenverdi og selvoptimering.²¹⁵ Dette er idealer i samtiden som eksempelmodellen kan støtte opp under, fordi selvrealisering i lys av eksempelmodellen kan ligge i å hige etter moralsk perfeksjon. Hvis eksempelmodellen formidles uten at den balanseres med teologi om nåde og menneskeverd, kan den uttrykke en tanke om at moralsk perfeksjon er mulig hvis man følger Jesus som eksempel.

Som nevnt var «betinget egenverdi» noe Madsens informanter opplevde som et samtidsideal. Et spørsmål er om eksempelmodellen formidler en slik betinget egenverdi? Forsoningen i eksempelmodellen skjer gjennom at mennesket følger Jesus som eksempel.²¹⁶ Selv om Jesus bidrar ved å fungere som et overbevisende eksempel, ligger fortsatt mye på mennesket selv.²¹⁷ Altså er forsoningen med Gud betinget av menneskets innsats, fordi det i eksempelmodellen legges opp til at mennesket må etterligne Jesus og gjøre seg fortjent til frelse. Dette kan man

²¹² Gilje. «Advarer mot troen på det perfekte mennesket.»

²¹³ Tanner, *Christ The Key*, 249.

²¹⁴ Madsen, *Generasjon Prestasjon*, 62.

²¹⁵ *Ibid.*, 68-72.

²¹⁶ Peters, *God: The Worlds future*, 401.

²¹⁷ *Ibid.*, 401.

si går imot typisk luthersk tankegang, fordi Luther mente at ingenting ved frelsen kunne være avhengig av mennesket selv.²¹⁸

4.1.5 Satisfaksjonsmodellen i relasjon til ungdommers livserfaring

Ann Christie finner i sin forskning på ordinær kristologi at de tradisjonelle måtene å teologisere rundt Jesu død på, ikke gir mening for intervjuobjektene i hennes studie.²¹⁹ Som eksempler på tradisjonelle ideer som blir brukt i teologiseringen nevner hun tilgivelse, frelse, offer, straff, syndstilgivelse og rettferdiggjørelse. Satisfaksjonsmodellen er en modell som berører mange slike potensielt uforståelige temaer. I min analyse fant jeg at mye av det språket som brukes i sammenheng med perspektiv fra satisfaksjonsmodellen, ikke forklares. For eksempel i teksten «Ofret alt» ble det brukt fraser som: «for å redde ditt og mitt liv», «ofret alt som trengs», og i «Jesus, hvem er han?» var det ingen forklaring på hva «soning for synd» betyr. «Synd» er et begrep som ikke gir umiddelbar mening i vår tid. Ordet har i den norske kristne historien blitt redusert til å dreie seg om dans, felespill og kino.²²⁰ I vår tid er det derfor mange som kvier seg for å snakke om synd.²²¹ I «Synderen og syndefallet» stod det: «Ingen som har syndet fortjener å være sammen med Gud».²²² Et perspektiv innenfor satisfaksjonsmodellen som kan være vanskelig å forstå for mennesker i dag er at synden skiller mennesket fra Gud. Flere av Ann Christies informanter har aldri følt på at det å være syndig har vært et hinder for Guds ønske om relasjon med dem, og derfor forstår de ikke hvordan Jesu død var nødvendig for at Gud skulle akseptere dem.²²³ Når «prestasjonssamfunnet» og kulturen vi lever i uttrykker vellykkethet og selvoptimering som ideal, kan det være vanskelig for konfirmanter å forstå et menneskesyn som forteller at synden er en grunnleggende side ved å være menneske.

Det finnes også forklaringer på synden som kanskje er mer forståelige for ungdommer. I teksten «Synderen og syndefallet» står det også: «Vi roter det til. Vi sårer de vi er glade i. Vi sårer oss selv.»²²⁴ Her ser vi en forklaring av synden som kan være gjenkjennbar for konfirmanter, for de fleste mennesker har erfart å gjøre andre vondt mer eller mindre bevisst.

²¹⁸ Hegstad, *Gud, verden og håpet*, 182.

²¹⁹ Christie, *Ordinary Christology*, 122.

²²⁰ Hegstad, *Gud, verden og håpet*, 119.

²²¹ Bjåen, «Unngår bevisst synd»

²²² Acta, «Skaperen», 14-15.

²²³ Christie, *Ordinary Christology*, 126.

²²⁴ Acta, «Skaperen», 14.

I tillegg oppgir ca. 18 % av ungdom mellom 12 og 18 år at de har skadet seg selv med vilje.²²⁵ Synd er derfor et begrep som kan relateres til erfaring og slik yte ressurser til konfirmanter livstolkning, hvis begrepet blir forklart på en god måte. I teksten «Synd og ansvar» fra *Konfirnantbibelen Lærerveiledning* ble det lagt vekt på å forklare synd og dens effekt på mennesker og verden som helhet. En slik forklarende tilnærming til synden kan være nødvendig hvis satisfaksjonsmodellen skal kunne forstås av konfirmanter.

Forståelse for soning og straff er en annen side ved satisfaksjonsmodellen som kan være vanskelig å relatere til erfaring i konfirmanter liv. I *Konfirnantbibelen Lærerveiledning* ble det forklart at: «Vi må gjøre opp for oss».²²⁶ Tanken om å måtte gjøre opp for seg finnes i det norske samfunnet; for eksempel med tanke på kriminalitet og økonomi. Mange barn lærer også at man må «si unnskyld» til andre når man har gjort noe dumt. Spørsmålet er om det er forståelig for konfirmanter at Jesus «tar på seg straffen for alt det gale mennesker har gjort»?²²⁷ Satisfaksjonsmodellen bygger på en forståelse av at Gud ikke kan slette menneskenes synd uten videre, og derfor må Jesus ta på seg straffen. Ingen av lærerveiledningene jeg analyserte forklarer eksplisitt hvem som krever at denne straffen gjennomføres.

I satisfaksjonsmodellen er soning for synd nødvendig for å forsonne Gud og mennesket. Det kan være vanskelig å forstå at Gud er en Gud som krever at en slik straff gjennomføres. Et sitat fra en artikkel i *Dagen* fra 2020 viser at dette har vært et tema i teologisk debatt: «Det fremste uttrykket for Guds kjærlighet eller kosmisk barnemishandling? Det har vært ytterpunktene i den teologiske debatten om Jesu død på korset de siste årene.»²²⁸ Dette sitatet viser også at det finnes svært ulike måter å omtale ulike forsoningsmodeller, og at valg av ord i omtale om dem har mye å si. En av Ann Christies informanter uttrykker at hun ikke forstår hvordan Gud kunne la Jesus dø på en så grusom måte, og at hun føler seg fremmedgjort fra Gud når hun hører påskefortellingen.²²⁹ Det kan være vanskelig å forstå hvordan Gud aktivt kunne la sin sønn dø korset, og det kan føre til et problematisk Gudsbilde slik som hos Christies informant. Dette er et argument for å utelate visse forklaringer av satisfaksjonsmodellen. Det betyr ikke at alle perspektiv fra satisfaksjonsmodellen skal unngås,

²²⁵ Helsedirektoratet, «6.1. Om selvskadning».

²²⁶ Leganger-Krogstad, *Konfirnantbibelen lærerveiledning*, 177.

²²⁷ KFUK-KFUM, «Hvorfor døde Jesus på korset?», 2.

²²⁸ Sævik, «Behaget det Gud å knuse ham?»

²²⁹ Christie, *Ordinary Christology*, 128-129.

fordi det kan finnes gode forklaringer av satisfaksjonsmodellen som gir uttrykk for en kjærlig Gud. For eksempel kan det å vektlegge en treenig Gud i konfirmantundervisningen, kanskje bidra til forståelse for at det er Gud selv som i Jesus dør og står opp?

4.1.6 Andre perspektiv med potensielle ressurser

Som nevnt i analysen kommuniserte noen av lærerveiledningene at mennesker stod ansvarlig for korsfestelsen av Jesus. Noen feminist-teologer trekker frem et slikt syn på korsfestelsen; at korsfestelsen ikke er Guds vilje, men den nødvendige prisen for å tale sant i en korrumpert verden.²³⁰ Harald Hegstad viser at det går an å kombinere tanken om at mennesker stod ansvarlige for korsfestelsen, samtidig som Gud handler i korsfestelsen: «I likhet med Eikrem vil jeg fastholde at Jesu lidelse og død er et resultat av menneskelig synd. (...) Og samtidig er Gud aktiv i det som skjer, både ved å la det skje og å bruke det til frelse og forsoning.»²³¹ En slik nyansering av Jesu død som hendelse kan være med på å avverge noe av den kritikken jeg presenterte tidligere knyttet til satisfaksjonsmodellen, særlig med tanke på Gudsbilde.²³²

Jeg vil også løfte frem noen motiver som var underkommunisert i analyse materialet mitt, og som potensielt kan yte ressurser til konfirmanters livstolkning. I Peters presentasjon av modellen «Jesus som det lykksalige byttet», legger han vekt på at Jesus erfarer mange av de vonde følelsene mennesker kan erfare. Dette er et perspektiv som står helt sentralt i Moltmanns teologi: tanken om Gud som medlidende.²³³ Dette perspektivet kan potensielt yte ressurser til konfirmanters livstolkning fordi det kommuniserer at Gud er tilstede i menneskers lidelse. Dette er en ressurs både med tanke på menneskers individuelle følelsesliv, men også i møte med det vonde og uforståelige som finnes i verden, som for eksempel under koronapandemien.

Kanskje er det flere perspektiv fra Peters byttemodell som kan yte ressurser for konfirmanters livstolkning? Byttemodellen belyser for eksempel hvordan Jesus og det troende mennesket knyttes sammen gjennom Jesu død og oppstandelse. På denne måten legger modellen i større grad, enn for eksempel satisfaksjonsmodellen, vekt på hvordan frelsen er en prosess i menneskers liv. At mennesket blir forent med Jesus og gjennom ham får del i Guds gaver

²³⁰ Trelstad, *Cross Examinations*, 7.

²³¹ Hegstad, «Korset som uttrykk for Guds kjærlighet», 62.

²³² Se 4.1.5, og 2.1.5 under «Jesus som menneskets satisfaksjon».

²³³ Moltmann, «The Crucified God, Yesterday and today: 1972-2002», 130.

kommer blant annet frem i luthersk dåpsteologi.²³⁴ Derfor kan det være viktig å formidle perspektiv fra byttemodellen i konfirmantundervisning om Jesu død og oppstandelse, for å gi konfirmantene forståelse av egen dåp. En utførlig drøfting av byttemodellen eller dåpsteologi har jeg ikke plass til i denne oppgaven, men poenget er at det kan finnes flere ressurser i denne modellen for konfirmantundervisning om frelsesteologi, enn det jeg fant spor av i analysen min.

4.1.7 Sammenkoblingen av forsoning og livserfaring

Gravems teori knyttet til livstolkning sier noe om at en livstolkning må kunne integrere og fortolke vår livserfaring. For at betydningen av Jesu død og oppstandelse skal være en ressurs for konfirmanter livstolkning, bør konfirmantene få hjelp til å knytte det som blir sagt til sitt eget liv. I en sekulær kontekst kan det være spesielt viktig å hjelpe til med denne koblingen, fordi den tidligere troverdighetsstrukturen som fantes i samfunnet som helhet, ikke finnes lenger. Det er viktig å relatere forståelser av frelse og forsoning til konfirmantenes liv, når det er mulig. Men hva gjør vi med de forsoningsmodellene som ikke er så gjenkjennelige i erfaringen av livet i dag?

4.2 Hvordan kan frelsesteologi brukes i konfirmantundervisningen?

4.2.1 Kravet om indre sammenheng i livstolkning

I analysedelen min og hittil i drøftingen, har jeg fokusert på Gravems andre kriterium for etterprøving av helhetlige livstolkninger. Gravems andre kriterium understreker at en helhetlig livstolkning må kunne fortolke vår erfaring. Nå vil jeg trekke inn det første kriteriet: det må være indre sammenheng og koherens i helhetsforståelsen, alle delene av helheten må kunne forenes med hverandre.²³⁵ Grunnen til at jeg trekker frem dette kriteriet for livstolkning er at det gir et annet perspektiv på formidling av frelsesteologi til konfirmanter. Teologien kan ikke bare være relevant med henblikk på menneskets erfaring, den må også være koherent med resten av den kristne livstolkning. For eksempel bør det som formidles i Dnks konfirmantundervisning stå i sammenheng med det som formidles ellers i kirken, gjennom blant annet Dnks gudstjenesteliturgi.²³⁶ Konfirmantundervisningen skal ifølge *Plan for trosopplæring* «bidra til en kristen livstolkning og livsmestring».²³⁷ For å yte ressurser til

²³⁴ Graff-Kallevåg, «Dåp og trosopplæring», 139.

²³⁵ Gravem, «Meningserfaring og livstolkning», 253.

²³⁶ Den norske kirke. «Ordning for hovedgudstjenesten».

²³⁷ *Plan for trosopplæring*, 4.

konfirmanter livstolkning bør frelsesteologi i konfirmantundervisningen kunne knyttes til livserfaring, men det som formidles skal også bidra til en *kristen* livstolkning. Gravems definisjon av kristen livstolkning var: «Forståelse av oss selv og vår virkelighetserfaring i lys av Bibelen og dens virkningshistorie i kirkelig lære, tradisjon og fromhetsliv.»²³⁸ En kristen livstolkning er forankret i Bibelen og i dens virkningshistorie, i tillegg til at den ifølge Gravems troverdighetskriterier bør fremstå sammenhengende og ha evne til å integrere og fortolke menneskets erfaring av livet. Kan man i lys av dette unngå perspektiv på forsoningen som er vanskelig å forstå?

4.2.2 Ingen forsoningsmodeller kan brukes ukritisk

Å drøfte de ulike forsoningsmodellene med tanke på koherens og autentisitet, er det ikke plass til i denne avhandlingen. Men med tanke på satisfaksjonsmodellen vil jeg trekke frem et eksempel på hvordan en forsoningsmodell kan fremstå inkoherent. Kritikere av objektiv forsoningslære har problematisert at det i denne modellen virker som at Gud begrenses i sin kjærlighet av sin straffekode, derfor kan enkelte versjoner av satisfaksjonsmodellen bli problematiske ut ifra forestillingen av Gud som kjærlighet. Dette er et eksempel på en grunn til å utelate enkelte versjoner av forsoningsmodeller, eller i det minste ta høyde for det potensielt problematiske ved visse forståelser av Jesu død og oppstandelse. I «Hvorfor døde Jesus på korset?» knyttet til *Nøkler til livet* ble det sistnevnte gjort ved å påpeke at «Gud krevde ikke at Jesus skulle dø». Elementer fra den kristne tradisjonen skal altså ikke formidles til konfirmanter på en ukritisk måte. For at frelsesteologi skal kunne yte ressurser til konfirmanter livstolkning, må motivene som formidles blant annet kommunisere et troverdig, og derfor også koherent Gudsbilde.

4.2.3 En teologi som forstyrrer og utvider

I denne avhandlingen har jeg vektlagt å drøfte hvordan livserfaring og frelsesteologi kan knyttes sammen i konfirmanter liv, og hvorfor en slik sammenkobling kan være viktig for utvikling av livstolkning. Men elementer fra den kristne livstolkning som ikke nødvendigvis kan knyttes direkte til ungdommers hverdagsliv, er også potensielle ressurser for livstolkning. Henriksen vektlegger at teologiens viktigste funksjon ligger i «å åpne for en ny og annen virkelighet, som lar mennesker erfare livet på en ny måte, og se nye muligheter for fellesskap,

²³⁸ Gravem, «Kristen livstolkning», 263.

forsoning og livsutfoldelse.»²³⁹ Teologien kan forstyrre og utvide konfirmantenes livstolkning gjennom å åpne opp for nye erfaringer av livet. Den kristne livstolkning inneholder ressurser i seg selv som en måte å forstå seg selv og verden på. Det betyr at et perspektiv på korset ikke nødvendigvis skal utelukkes bare fordi det er vanskelig å relatere til livserfaring.

4.2.4 Forsoningens mange motiv

I Bibelen finnes det en mangfoldig forståelse av Jesu død og oppstandelse, og nettopp derfor finnes det ulike forsoningsmodeller. Gustaf Aulén foretrakk å kalle sine forsoningsmodeller for «motiver» eller «ideer» fremfor «teorier».²⁴⁰ Bruk av ordet «teorier» kan kommunisere at én teori utelukker en annen, sånn sett kan det være nyttig å anse forsoningsmodellene som ulike motiv framfor ulike teorier. Det er mulig å kombinere ulike motiver for å forstå Jesu død og oppstandelse, slik som det i *Delta Lærerveiledning* stod at flere perspektiv på Jesu død og oppstandelse kanskje kunne gi «en fyldigere klang til vår tro».²⁴¹ Samtidig er det noen motiv som motsier hverandre når de blir presentert i visse former. I teologien finnes det mangfoldige og ofte motstridende svar på teologiske spørsmål knyttet til Jesu død og oppstandelse. Noen eksempler på slike spørsmål er: Hvem er ansvarlig for korsfestelsen? Hvem endres gjennom hendelsen? Hva forårsaker selve forandringen i relasjonen mellom Gud og menneske? Her er teologer uenige, og ulike forsoningsmodeller er et uttrykk for dette. Likevel kan kanskje ulike motiv holdes sammen? Både i *Delta Lærerveiledning* og i «Hvorfor døde Jesus på korset?» ble korset omtalt som mysterium.²⁴² Er det kanskje viktig for livstolkning å presentere «korset som mysterium»?

4.2.5 Begrunnelse for presentasjon av korset som mysterium

Slik jeg ser det finnes det ulike mulige begrunnelser for å presentere korset som et mysterium. Jeg vil her trekke frem en teologisk begrunnelse, en epistemologisk begrunnelse, en læringsteoretisk begrunnelse og en begrunnelse henta fra «ordinary theology». Det teologiske argumentet for forståelsen av korset som mysterium ligger i at det både i Bibelen og i teologien finnes mangfoldige fortolkninger av hvordan Jesu liv, død og oppstandelse påvirker forholdet mellom Gud og menneske. Det finnes også et epistemologisk argument for å formidle korset som mysterium. En sentral teologisk innsikt er at den menneskelige tanke

²³⁹ Henriksen, *Teologi i dag*, 24.

²⁴⁰ Rutledge, *The Crucifixion*, 9.

²⁴¹ *Delta Lærerveiledning*, 55.

²⁴² *Ibid.*, 55.

aldri helt og fullt kan forstå Gud og Guds handlinger.²⁴³ Derfor kan mennesket heller ikke nå en fullstendig teologisk forståelse av korset. Den læringsteoretiske begrunnelsen for å presentere korset som mysterium handler om hvordan kunnskap oppnås. I den faglige innledningen i *Nøkler til livet* står det at «*Nøkler til livet* er laget for å fremme læring som kunnskaping.»²⁴⁴ Kunnskaping handler om «å bruke, utvikle og kombinere kunnskap i et fellesskap.»²⁴⁵ En forståelse av læring som kunnskaping er altså et læringsteoretisk argument for å presentere korset som et mysterium. I tillegg finnes det en begrunnelse for å presentere korset som mysterium forankra i idealer fra «ordinary theology». Jeff Astley definerer «ordinary theology» som de teologiske tanker og prosesser som kommer til uttrykk hos troende mennesker som ikke har akademisk-teologisk utdanning.²⁴⁶ Denne teologien har i følge Astley betydning fordi den er tilpasset menneskets egen livserfaring og uttrykker den mening mennesket finner i eget liv.²⁴⁷ Dette kan altså være et argument for å la mennesker få frihet til å formulere og utvikle teologi i møte med Jesu død og oppstandelse, slik at hendelsen kan få betydning i livene deres og slik bli en del av deres livstolkning. Det finnes altså argumenter fra ulike hold for å presentere korset som et mysterium, både med tanke på autentisitet, læring og utvikling av livstolkning. Men hva ligger i å presentere korset som mysterium? Skal konfirmanterne gjøres oppmerksom på alt det problematiske knyttet til Jesu død og oppstandelse?

4.2.6 En bevisst formidling av frelsesteologi

Som vist i min oppgave kan de fleste forsoningsmodeller kritiseres. Forsoningsmodeller kan for eksempel kritiseres for å ikke være relaterbare til menneskers liv, eller for å kommunisere destruktive idealer eller et usunt Gudsbilde. En forsoningsmodell kan også bli kritisert for å legge for mye vekt på Jesu død, slik at oppstandelsen ikke får betydning, eller omvendt. For en konfirmandunderviser er det viktig å være bevisst på hvordan konfirmanterne kan oppfatte det som formidles, for å ikke legge opp til usunne idealer eller gudsbilder. Det er også viktig å vite noe om hva slags kritikk som kan bli rettet mot de ulike forsoningsmodellene. Men forsoningsmodellene er først og fremst utarbeidet for å hjelpe mennesker til å forstå hvordan

²⁴³ Tracy, «Guds återkomst i samtida teologi», 59.

Lacugna, *God for us*, 322.

²⁴⁴ Kielland, *Nøkler til livet*, 15.

²⁴⁵ Ibid., 15.

²⁴⁶ Astley, *Exploring Ordinary Theology*, 1.

²⁴⁷ Ibid., 2.

Jesu død og oppstandelse har betydning for menneskers liv, og som Aulén la vekt på er de først og fremst ulike motiv på Jesu død og oppstandelse.

Korset som mysterium handler ikke om teorier som utelukker hverandre, men det handler om at det skjer noe av betydning i Jesu død og oppstandelse som ikke kan forstås og forklares til det fulle av mennesker. Jeg mener at konfirmanter ikke trenger å få korsets mysterium presentert som ulike teorier, men at de heller skal få innblikk i flere motiv på Jesu død og oppstandelse. Dette kan for eksempel gjøres både gjennom en narrativ tilnærming med påskefortellingen og bibeltekster i fokus, eller gjennom å reflektere rundt betydningen av Jesu død og oppstandelse ved hjelp av ulike motiv. Jeg vil til slutt trekke frem et tidligere nevnt sitat fra «Hvorfor døde Jesus på korset?»: «Det handler om å invitere deltakerne inn i det samme rommet som disiplene var i – møte med korsets mysterium – med muligheter for selv å gi uttrykk for hvilken av korstolkningene som gir mest mening.»²⁴⁸ En slik åpen tilnærming til forståelsen av Jesu død og oppstandelse i konfirmantundervisningen, kan være viktig for å legge til rette for at frelsteologien kan yte ressurser til konfirmanterens livstolkning.

5 Oppsummering og konklusjon

Problemstillingen for denne masteroppgaven var: *Hva kjennetegner frelsteologien i utvalgte lærerveiledninger som brukes i forbindelse med konfirmantundervisning i Den norske kirke, og hvordan kan frelsteologi yte ressurser for konfirmanterens livstolkning i dag?*

Den første delen av problemstillingen ble besvart i min analyse, hvor jeg fant at det hovedsakelig var tre av Peters forsoningsmodeller som ble vektlagt: seierherremodellen, eksempelmodellen og satisfaksjonsmodellen.²⁴⁹ En mulig forklaring på at dette er at Auléns kategorisering av forsoningsmodeller kanskje er bedre kjent enn Ted Peters sine modeller, og de tre modellene som ble vektlagt samsvarer i stor grad med Auléns tre ulike forståelser av forsoningen.

I min analyse la jeg også vekt på å søke å identifisere hvordan lærerveiledningene knyttet frelsteologi til konfirmanterens liv. Dette brukte jeg videre til å drøfte den andre delen av min problemstilling. Jeg har drøftet hvordan forsoningsmodeller kan yte ressurser til konfirmanterens livstolkning, både ved å belyse perspektiv fra forsoningsmodeller som

²⁴⁸ KFUK-KFUM. «Hvorfor døde Jesus på korset?», 1.

²⁴⁹ Se delkapittel 3.5.1 over

potensielt kan virke relevante og forståelige for ungdommer, men også ved trekke frem perspektiv som kan fremstå problematiske eller uforståelige.

I drøftingen argumenterte jeg for at både seierherremodellen og eksempelmodellen inneholder perspektiver som kan yte ressurser til konfirmanter livstolkning. Et eksempel er seierherremodellens vektlegging av Jesu seier over døden og det onde. Dette er et perspektiv som tar døden på alvor og kan gi ungdommer hjelp til å se håp også der det er mørke og død. Et annet eksempel er eksempelmodellens fokus på Jesus som et mønster til etterfølgelse, fordi den inviterer til handling i sitt fokus på Jesus som et eksempel til etterfølgelse. Dette perspektivet kan potensielt være forståelig for ungdommer, fordi det reflekterer verdier som finnes i prestasjonssamfunnet. Det er samtidig verdt å merke seg at visse måter å vektlegge eksempelmodellen på, kan kommunisere et usunt offerideal eller betinget egenverdi, og sistnevnte kan stå i motsetning til en luthersk betoning av at mennesket er rettferdiggjort ved troen alene.²⁵⁰ Videre har jeg argumentert for at satisfaksjonsmodellen inneholder noen perspektiv som både kan være vanskelig å relatere seg til og som potensielt kan bidra til et lite troverdig Gudsbilde. I drøftingen viste jeg at modellen likevel kan yte ressurser for eksempel gjennom sin vektlegging av syndens realitet i menneskers liv. Et slikt perspektiv står i motsetning til samtidens ideal om at menneskelig perfektjon er mulig. Det har derfor potensiale til å utvide ungdommenes forståelse av seg selv, fordi det anerkjenner at mennesker kan gjøre vondt mot seg selv og andre.

Andre perspektiv på Jesu død og oppstandelse inneholder også potensielle ressurser, som med fordel kan brukes i konfirmantundervisningen for å nyansere forståelsen av forsoningen. Et eksempel er å kommunisere at Jesu død viser Gud som medlidende, noe som kan gi ungdommer hjelp til å forstå at Gud er nærværende i menneskets lidelse i verden. Det kan også være interessant for konfirmantundervisningen å ta i bruk perspektiv fra modellen «Jesus som det lykksalige byttet», fordi modellen kommuniserer at frelsen er en prosess i menneskers liv, i større grad enn for eksempel satisfaksjonsmodellen. Dette kan gjøre at Jesu død og oppstandelse oppleves som relevant for det jordiske livet, og ikke bare som en garanti for fremtidig frelse.

²⁵⁰ Hegstad, *Gud, verden håpet*, s.182

Selv om jeg i avhandlingen har lagt vekt på frelsesteologi i relasjon til konfirmanter livserfaring, er det ikke slik at perspektiv fra forsoningsmodeller som umiddelbart er vanskelige å relatere til livserfaring, nødvendigvis skal unngås eller forkastes. Teologien som formidles kan åpne opp for å erfare livet på en ny måte, og slik forstyrre og utvide konfirmanterens livstolkning. Likevel har jeg argumentert for at ingen forsoningsmodeller bør brukes ukritisk i konfirmantundervisningen. Det er viktig å ta høyde for det potensielt problematiske og uforståelige ved de ulike motivene.

Til slutt vil jeg konkludere med at det kan være hensiktsmessig å uttrykke at betydningen av Jesu død og oppstandelse er noe den menneskelige tanke ikke kan forklare eller forstå til det fulle, og nettopp derfor kan det være viktig å formidle at korset er et mysterium. Å presentere korset som mysterium er hensiktsmessig fordi ulike motiv kan holdes sammen, og på denne måten også være autentisk med tanke på Bibelens mangfoldige tolkninger av Jesu død og oppstandelse. Å formidle ulike perspektiv på Jesu død og oppstandelse kan også gjøre at konfirmanterene selv får mulighet til å velge den tolkningen som de finner mest mening i. På denne måten kan det legges til rette for at frelsesteologien kan yte ressurser til konfirmanterens livstolkning.

Litteratur

Acta Normisjon. «Bibelifokus». Hentet 24.11.20

<https://acta.no/arbeid/bibelifokus/>

Acta Normisjon. «Jesus – 8-10.trinn». Hentet 24.11.20.

<https://acta.no/content/uploads/sites/11/2018/12/8.-10.-trinn-Jesus-interaktiv.pdf>

Acta Normisjon. «Skaperen – 8-10.trinn». Hentet 24.11.20

<https://www.normisjon.no/content/uploads/sites/11/2018/05/8.-10.-trinn-skaperen-interaktiv.pdf>

Aulén, Gustaf. *Christus Victor, An historical study of the three main types of the idea of the Atonement*. London: S.P.C.K., 1983.

Aschim, Per Kristian. Tarald Rasmussen. *Reformasjon Nå, Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke*. Stavanger: Eide forlag, 2016.

Astley, Jeff. Leslie J. Francis. *Exploring Ordinary Theology*. Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2013.

BBC. «What would Jesus do? The rise of a slogan». Hentet 08.12.11.

<https://www.bbc.com/news/magazine-16068178>

Bevans, Stephen. «Models of Contextual Theology». *Missiology*, 1985-04, Vol.13 (2), 185-202. London England.

Bibel 2011 – Konfirmanbibelen. Oslo: Bibelselskapet, 2011.

Birkedal, Erling. «Barn, Tro, Livstolkning». I *Livstolkning og livsmestring*, redigert av Astri Ramsfjell og Sturla Sagberg, 57-75. Oslo: IKO-forlaget, 2012.

Bjåen, Bjørgulv. «Unngår bevisst synd». *Vårt Land*. 23.01.14

Bratberg, Øivind. *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm, 2014.

Christie, Ann. *Ordinary Christology: Who Do You Say I am? Answers From The Pews*. Farnham: Ashgate, 2012.

Den norske kirke. «Ordning for hovedgudstjenesten». Hentet: 23.11.20.

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/gudstjeneste---liturgi/gudst_2020_ordning_for_hovedgudstjenesten_bokmaal.pdf

Den norske kirke. «En evangelisk-luthersk kirke». Hentet 02.10.20.

<https://kirken.no/nb-NO/kristen-tro/kristen-tro/en-evangelisk-luthersk-kirke/>

Gilje, Tarjei. «Advarer mot troen på det perfekte mennesket.» *Dagen*. 28.08.20.

Gilje, Tarjei. «#churchtoo. Det skjer i kirken også.» *Dagen*. 30.04.20.

Graff-Kallevåg, Kristin. «Dåp og trosopplæring». I *Reformasjon Nå, Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke*, redigert av Per Kristian Aschim og Tarald Rasmussen, 123-142. Stavanger: Eide forlag, 2016.

Gravem, Peder. «Det meningssøkende menneske». *Prismet* 47 (1996): 235-237.

Gravem, Peder. «Menneskets egenart – et kulturelt og tolkende vesen». *Prismet* 47 (1996): 238-241.

Gravem, Peder. «Meningserfaring og livstolkning». *Prismet* 47 (1996): 242-254.

Gravem, Peder. «Livstolkning i kulturen». *Prismet* 47 (1996): 255-261.

Gravem, Peder. «Kristen livstolkning». *Prismet* 47 (1996): 262-273.

Gregersen, Niels Henrik. «Dogmatik som samtidsteologi.» *Dansk teologisk tidsskrift*. 4 (2008): 290-310.

Gregersen, Niels Henrik. Bo Holm. Ted Peters. Peter Widmann. *The Gift of Grace: The Future of Lutheran Theology*. Minneapolis: Augsburg Fortress, 2005.

Grenholm, Carl-Henric. *Att förstå religion: metoder för teologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur, 2006.

Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring i Den norske kirke. Oslo: Kirkerådet Den norske kirke, 2010.

Hansen, Camilla Berg. «Levemannen». *Dagbladet*. 11.08.2012.

Hegstad, Harald. *Gud, verden, håpet*. Oslo: Luther forlag, 2015

Hegstad, Harald. «Korset som uttrykk for Guds kjærlighet.» *Teologisk Tidsskrift* 9, no. 1 (2020): 59-62.

Helsedirektoratet. «6.1. Om selvskading.» Hentet 30.11.20

<https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/selvskading-og-selvsmord-veiledende-materiell-for-kommunene-om-forebygging/fakta-om-selvskading-selvsmordsforsok-og-sosial-overforbarhet-smitte/om-selvskading>

Henriksen, Jan Olav. *Teologi i dag*. Bergen: Fagbokforlaget, 2007.

Henriksen, Jan Olav. «Everyday religion as transformation and orientation: a challenge to theology» *Nordic Journal of Religion and Society* 29, no. 1. (2016): 36-51

KFUK-KFUM. «Hvorfor døde Jesus på korset», Hentet 15.10.20

<https://kfuk-kfum.no/aktiviteter/ressursmaterieell/andakter-og-tro/noekler-til-livet-ressurs>

Lacugna, Catherine Mowry. *God for us – The Trinity & Christian Life*. New York: Harper One, 1991.

Johnsen, Elisabeth Tveito. Eva Kirkemo, Solveig Julie Mysen, Mathias Gillebo. «Fra katekisme til liberal pietisme. Konfirmantbøker anno 2015». *Prismet*. 69, no.1 (2018): 69-84.

Jenson, Robert. *Systematic theology, The Triune God, vol. 1*. New York: Oxford University Press, 1997.

Johannessen, Asbjørn. Per Arne, Tufte. Line, Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt, 2016.

Kielland, Jan Christian. *Nøkler til livet. Nye metoder for læring i kirken*. Oslo: KFUK-KFUM, 2015.

Krupka, Bernd. «Med rom for flere stemmer? En kritisk analyse av tre nye læreverk for konfirmantundervisning i Den norske kirke.» *Prismet* 69, no. 1 (2018): 5-25.

Larsen, Jorunn Tetlie. *Frelsesfortolkninger i Luthersk dåpsteologi*. Masteravhandling. Oslo: MF Vitenskapelige høyskole, 2019.

Leganger-Krogstad, Heid. Randi Langkaas. Nina Engen. Inger Helen Nygård. Sindre Skeie. *Konfirmantbibelen Lærerveiledning*. Oslo: Verbum, 2015.

Madsen, Ole Jacob. *Generasjon prestasjon: hva er det som feiler oss?* Oslo: Universitetsforlaget, 2018.

Midtsund, Brage M. *Delta Gruppeleder*. Oslo: IKO-forlaget, 2017.

Midtsund, Brage M. Runar Johannessen Liodden. *Delta Lærerveiledning*. Utgave 2. Oslo: IKO-forlaget, 2016.

Midtsund, Brage M. *Konflogg*. Oslo: IKO-forlaget, 2015.

Moltmann, «The Crucified God, Yesterday and today: 1972-2002», 130. I *Cross Examinations* redigert av Marit Trelstad, 127-138. Minneapolis: Fortress Press, 2006

Peters, Ted. *God: The Worlds future – Systematic Theology for a new era, third edition*. Minneapolis: Fortress press, 2015

Peters, Ted. “Six ways of salvation: How does Jesus save?” *Dialog* 45, No. 3 (2006): 223-235.

Repstad, Pål. *Mellom nærhet og distanse – Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.

Rutledge, Fleming. *The Crucifixion, Understanding the Death of Jesus Christ*. Michigan: Eerdmans Publishing, 2015.

Skorgen, Torgeir. «Hans-Georg Gadamer – Fordommens produktive mening og forståelsens universalitet». I: *Hermeneutikk – en innføring*, redigert av Sissel Lægneid og Torgeir Skorgen. Fagernes: Spartacus Forlag, 2006.

Statistisk Sentralbyrå. «Den norske kirke». Hentet: 19.11.20.

https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_koetra

Statistisk Sentralbyrå. «Kirkekonfirmasjon synker i popularitet.» Hentet 01.12.20.

<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/kirkekonfirmasjon-synker-i-popularitet>

Sævik, Tore Hjalmar. «Behaget det Gud å knuse ham?». *Dagen*. 08.04.20.

Tanner, Kathryn. *Christ the key*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Tracy, David. «Guds återkomst i samtida teologi». I: *Postmodern teologi – en introduktion*, redigert av Ola Sigurdson og Jayne Svenungsson. Stockholm: Verbum Förlag, 2006.

Trelstad, Marit. *Cross Examinations*. Minneapolis: Fortress Press, 2006

Vesterberg, Caroline. *Hvordan responderer konfirmanter på kirkens påskefortelling?* Masteravhandling. Oslo: MF Vitenskapelige høyskole, 2017.